

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Prostorové praxe Ruské menšiny v Brně

Bakalářská práce

Autor: Egorova Daria

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Vedoucí práce: Mgr. Petr Vašát, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Daria Egorova

Studium: F13514

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název bakalářské práce: **Prostorové praxe Ruské menšiny v Brně**

Název bakalářské práce AJ: Spatial Practices of Russian Minority in Brno

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá prostorovými praxemi ruské menšiny v Brně. Ruská menšina představuje poměrně početnou menšinu v České republice - 34 870 obyvatel (ČSÚ, 2015). Brno má pak svou vlastní komunitu čítající okolo 1 813 osob (ČSÚ, 2014). Cílem práce je popsat způsoby, jakými ruská menšina v Brně využívá veřejný prostor a zmapovat významy, které připisuje jednotlivým místům. Práce se bude snažit odpovědět na následující otázky: (1) Jakým aktivitám se ve veřejném prostoru věnují? (2) Jak se zapojují do veřejného prostoru? (3) Jak vytváří své komunikační sítě? Teoreticko-konceptuálně práce čerpá ze sociologie migrace, sociologie prostoru a fenomenologické geografie místa. Studentka realizuje kvalitativní výzkum spočívající v provedení semi-strukturovaných rozhovorů, zúčastněného pozorování a kognitivního mapování.

Certeau, M. de. 1984. "The Practise of Everyday Life." Berkeley: University of California Press.

Lefebvre, H. 1991. "The Production of Space." Oxford: Blackwell.

Bourdieu, P. 2007. "Sociologie de l'espace social/Trans. du français." Ans. Ed. Traduction NA Chmatko. M.: Institut de sociologie expérimentale; SPb.: Aletaeyya.

Lynch, K. 2004. Obraz Města. Praha: Polygon.

Uherek, Z. 2003. "Cizinecké komunity a městský prostor v České republice." Sociologický časopis / Czech Sociological Review 39 (2): 193-216.

Pospěch, P. 2013. "Městský veřejný prostor: interpretativní přístup." Sociologický časopis / Czech Sociological Review 49 (1): 75-100.

Polišenská, V. A. 2006. Mentální mapy: Definice, výzkum a otázka prostorového rozhodování." Československá psychologie 50 (1): 64-70.

Garantující pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petr Vašát, Ph.D.

Oponent: doc. Mgr. Ján Bunčák, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 2.11.2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením Mgr. Petra Vašáta, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 11. 7. 2016

Egorova Daria

Anotace

EGOROVA, DARIA. 2016. *Prostorové praxe Ruské menšiny v Brně*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 74 str. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá prostorovými praxemi ruské menšiny v Brně. Cílem práce je popsat způsoby, jakými ruská menšina v Brně využívá veřejný prostor, a zmapovat tento konkrétní městský prostor. První kapitola práce představuje stav dosavadního poznání ke zvolenému tématu. Dále je práce zaměřena na základní pojmy, jako jsou například prostor a místo. Pozornost je zde také soustředěna na Lynchovu koncepci obrazu města a krátký vklad o ruské národnostní menšině žijící v České republice. Získané poznatky jsou dále aplikovány na vybranou část města Brna (Brno-střed). V rámci daného území jsou vymezeny a charakterizovány podprostory města a také jednotlivé prvky obrazu města.

Klíčová slova: veřejný prostor, obraz města, mentální mapy, prostorová praxe, ruská menšina

Annotation

EGOROVA, DARIA. 2016. *Spatial Practices of Russian Minority in Brno*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 74 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis deals with the spatial practices of the Russian minority in Brno. The aim is to describe the ways in which the Russian minority in Brno use public space, and to map this particular urban space. The first chapter presents the current state of knowledge of the chosen topic. Next thesis is focused on basic concepts such as space and place. Here the focus is on Lynch's concept of the city image and on a small contribution of the Russian ethnic minority in the Czech Republic. The knowledge gained is then applied to a selected part of the city of Brno. City subspaces and individual elements of the city image are defined and characterized within a given area.

Klíčová slova: public space, image of the city, mental maps, spatial practices, Russian minority

Obsah

Úvod.....	9
1. Stav dosavadního poznání	11
1.1 Prostor.....	11
1.2 Městský veřejný prostor.....	13
1.3 Rytmus ve městě.....	13
1.4 Etnické menšiny	14
2. Základní teoretická východiska	16
2.1. Místo a prostor.....	16
2.2 Formy praktik organizujících prostor	17
2.3 Obraz prostoru.....	19
2.4 Ruská národnostní menšina na území České republiky	21
3. Postup a výzkumné metody	23
3.1 Cíl práce a výzkumné otázky	23
3.2 Design výzkumu	23
3.3 Techniky sběru dat.....	24
3.3.1 Polostrukturovaný rozhovor	25
3.3.2 Kognitivní mapy	25
3.5 Cílová skupina a konstrukce výzkumného vzorku.....	26
3.6 Průběh sběru dat	28
3.7 Zpracování dat.....	28
3.8 Etická stránka výzkumu	29
4 Empirická část	30
4.1 Popis místa výzkumu	30
4.1.1 Historický vývoj města Brna.....	30
4.1.2 Vymezení zkoumaného území	31
4.2 Deskripce získaných dat	32
4.2.1 Respondent 1	32
4.2.2 Respondent 2	33

4.1.3 Respondent 3	33
4.1.4 Respondent 4	34
4.1.5 Respondent 5	35
4.1.6 Respondent 6	35
4.1.7 Respondent 7	36
4.1.8 Respondent 8	36
4.1.9 Respondent 9	37
4.1.10 Respondent 10	38
4.3 Analýza rozhovoru	39
4.3.1 Vstup do prostoru.	39
4.3.2 Podprostory města	41
4.4 Aplikace Lynchovy koncepce a analýza mentálních map	43
4.4.2 Okraje	44
4.4.3 Oblasti	45
4.4.4 Uzly	45
4.4.5 Významné prvky	46
4.5 Kritická diskuze	47
ZÁVĚR	48
Použitá literatura	51
Přílohy	56
Příloha 1: Scénář rozhovoru	56
Příloha 2: Ukázka transkripce rozhovoru	58
Příloha 3: Ukázka mentálních map	66
Příloha 4: Ukázka kódování	69
Příloha 5: Český překlad rozhovoru	70

Úvod

V současné době se v důsledku intenzivní světové globalizace dostává do centra pozornosti sociálních věd téma migračních procesů. V našem dynamickém světě se migrační toky stávají jevem globálním a rozmanitým. Mobilita začíná být centrální hodnotou, důležitým zdrojem a klíčovým faktorem sociálního rozvrstvení společnosti. Vnější a vnitřní migrace je základním elementem urbánní dynamiky. Hlavním cílem migrantů se stávají především velkoměsta, která jsou zároveň centry ekonomických, politických a sociokulturních zdrojů, jinými slovy - “prostorem největších příležitostí”.

V důsledku aktivní migrace se městský prostor jeví jako mozaika, skládající se z nejrůznějších kulturních vzorců (culture pattern) a sociálních statusů, přičemž se s růstem míry zapojení do globalizačního procesu hranice této mozaiky začínají rozmazávat. Hlavním znakem moderního města je kulturní rozmanitost, která ho přetváří v trvale se proměňující soubor aktérů. Proto spolu s makrosociologickými problémy, jako je pohyb kapitálu nebo vytváření nových pracovních míst, je potřeba empiricky zkoumat i mikrosociologický problémy.

Bakalářská práce se zabývá tím, jak migranti vnímají cizí prostor a konkrétní místa, jak se zapojují do jejich života a jak jich využívají. Dílčí výzkumné otázky si kladou za cíl zjistit, jakým aktivitám se ruská menšina ve veřejném prostoru věnuje a jak se do něj zapojuje. Práce představuje kvalitativní empirické šetření, jež je tvořeno polo strukturovanými rozhovory doplněnými mentálním mapováním.

Má dvě části - teoretickou a empirickou. Teoretická část je zaměřena na několik témat a čerpá především ze sociologie migrace, sociologie prostoru a fenomenologické geografie místa. První teoretická kapitola popíše dosavadní stav poznání zvoleného tématu. Následující teoretická kapitola se zabývá východiskem dané práce a obsahuje definice základních pojmů, jako je geografický a veřejný prostor, a teorie, z kterých tato práce čerpá. Empirická část se rovněž skládá z několika kapitol. První kapitola je metodologická a týká se popisu designu šetření, technik sběru dat, popisu výzkumného vzorku, způsobu zpracování dat a etické stránky výzkumu. Další kapitola obsahuje historicko-fyzický popis zkoumané lokality. Poslední kapitola v této části práce se

věnuje analýze dosažených výsledků výzkumu, které byly získány pomocí semistrukturovaných rozhovorů a mentálních map. Dalšími kapitolami jsou závěr a seznam literatury. Celá práce je zakončena přílohami, které obsahují scénář rozhovoru, příklad transkripce jednoho celého rozhovoru, mentální mapy a kódování, dále obrázková schémata a fotodokumentaci zkoumaného prostoru.

1. Stav dosavadního poznání

V současné době prožívají humanitní vědy velké změny v oblasti metodologie spojené s posílením významu prostorově-geografických komponentů. Během předchozího období měla klíčovou roli historická paradigma, která vnímala události hlavně z pohledů jejich historického vývoje. Ale situace se změnila a do vědecké pozornosti se dostaly nové způsoby myšlení, které je možné považovat spíše za prostorově-materiální.

Vliv geografického myšlení je možné pozorovat v současných směrech filozofie, antropologie, sociologie, literární vědy atd. Každá z výše zmíněných věd začíná aktivněji operovat koncepty jako *situated knowledge*, pocházející z feministické teorie, a *local subjectivity* z kulturní antropologie a kulturologie. Spolu s tím jsou často používané interdisciplinární kategorie jako například globalizace, diaspora, neokolonizace, postkolonialismus atd.

Charakteristickým je vnímání prostoru jako sociálního produktu důsledků ekonomických a kulturních vlivů. Je důležité říci, že tento prostor je námi vnímán jako přirozený díky tomu, že zdroje a podmínky jeho pravého vzniku jsou pro nás utajeny. Myšlenkovým východiskem této větve sociální geografie je zejména francouzský poststrukturalismus a také marxismus i britská politická ekonomie. Její instrumentální stránka byla převzata ze sociologie, kulturologie (cultural studies) a částečně i z literární vědy. Nová kulturní geografie se začala aktivně rozvíjet v 90. letech 20. století, avšak její počátky sahají až k 60. letům a pracím známých francouzských sociologů H. Lefebvra a M. De Certeaua.

1.1 Prostor

V současné době proniká téma prostoru stále intenzivněji do sociologie, ale ještě před několika desetiletími byl prostor vnímán jako „něco, co je vně sociální sféry“ [Musil 2006:1]. Definice prostoru a problémy s ním spojené byly prezentovány již v klasických dílech Durkheima, Marxe, Parsonse či Spencera. Ale ti ve svých dílech chápali prostor jako absolutní, totiž jako apriorní, pozitivistický, který existuje sám

o sobě a nezasahuje do sociálních vztahů a utváření kategorií. Tato teorie absolutního prostoru se udržovala až do druhé poloviny dvacátého století. V té době opouští sociálně vědní výzkum tradiční pozitivistické chápání prostoru jako pasivního rámce pro lokalizaci a (matematickou) reprezentaci jevů a procesů a objeví se takzvaný "prostorový obrat".

Sociální prostor se stává sociálním produktem, konkrétně produktem sociálních vztahů [Matoušek, Osman 2015:38]. Tento koncept vychází z tradice prostoru relačního. Daná tradice je spojena se jménem německého filosofa Gottfreida Wilhelma Leibnize, který jej staví oproti Newtonovu konceptu absolutního prostoru, a nepřiznává existenci prostoru samostatného. Základní myšlenka koncepce relačního prostoru spočívá v tom, že tento prostor je sociálně konstruovaný, utvářený prostorovými vztahy, které vznikají pouze mezi objekty v něm obsaženými, nikoli mezi místy samotnými. Tradice relačního prostoru dál rozvinul Henry Lefebvr. Prostor podle Lefebvra je sociální a vždy je sociálním produktem, který každá společnost produkuje svým způsobem [Lefebvre 1991:30-31].

Mezi další autory, kteří značnou měrou přispěli k rozvoji myšlenky konstrukcí prostoru, patří Harvey [1988], Soja [1989] i Löw [2007]. Dle Harveyho sociální chování determinuje prostorová forma, v níž se odehrává, a prostorová forma je utvářena sociálním chováním [Harvey 1988:26-27]. Löw souhlasí s Harveyem v tom, že prostor je utvářen skupinami, které v něm existují, ale tvrdí, že prostor není utvářen pouze sociálně, ale zároveň sociální realita není prostorově determinována, tento proces je obousměrný. Tato myšlenka byla dále rozvinuta Edwardem Sojou, který pojmenoval daný proces sociálně prostorovou dialektikou.

Dalším ze zásadních příspěvků na poli teoretických studií prostoru je kniha *Praktiky každodenního života* francouzského sociologa M. de Carteu [1984], ve které se zabýval otázkou vlastní role jedince na utváření prostoru. Vedle světových osobností lze stejně tak dobře jmenovat české osobnosti, jakými je Musil [1967], Vašát [2012], Prospěch [2013], Osman [2014], Černoušek [2014] a další. Hlavní oblastí jejich výzkumu je percepce prostoru.

1.2 Městský veřejný prostor

Zájem o veřejný prostor se začal aktivně projevovat hlavně v 60. a 70. letech 20. století. To je především spojeno s pracemi Ervinga Goffmana [1966] a Jane Jacobs [1961]. Následující vlna zájmu o veřejný prostor se projevila v 90. letech 20. století a objevuje se například v dílech Sorkina [1992], Mitchella [1995] a Davise [1990].

Z dalších zahraničních autorů bych ráda představila dánského architekta Jan Gehla, který se ve svém díle *Život mezi budovami* [2000] zabývá otázkami, které se týkají problémů života ve veřejném městském prostředí. Publikace je věnovaná problémům rozvoje měst a jejich oživení - zejména využívání veřejných prostranství. Autor vysvětluje, jak vytvářet města, která jsou živá, bezpečná, udržitelná a zdravá.

V Čechách se tématem veřejného prostoru zabývají Lucie Galčanová, Robert Osman a Barbora Vacková, kteří v roce 2011 provedli výzkum věnovaný prostoru „před nádražím“ v Brně, jejich cílem bylo za pomoci klasické metody kvalitativních šetření v kombinaci s technikou kresby mentálních map zjistit detailní pohled na zásadní problémy každodenního fungování daného prostoru. Podobným tématem se ve svém projektu „Analýza uživatelů a užívání městského veřejného prostoru hl. m. Prahy“ [2014] zabývali Zdeněk Uherek a Veronika Beranská. V souvislosti se studiem prostoru se dále objevilo několik článků od Pavla Pospěcha [2013], Ondřeje Hejnala [2013] a Petra Vašáta [2012].

1.3 Rytmus ve městě

Vedle elementu prostoru existuje i paradigma času, které je stejně tak důležité. Rytmy hrají důležitou roli ve fungování města a strukturaci městského prostoru. V teoretické rovině se rytmu ve městě věnuje Lefebvr. Podle Lefebvra [2003] „lze rytmus nalézt všude tam, kde existuje interakce mezi místem, časem a výdejem energií“ [Lefebvre, 2004:15]. Takže Lefebvr hovoří o takzvané polyrytmicitě, která označuje to, že město necharakterizuje jen jeden rytmus, ale celé spektrum rytmtů.

S tímto pojmem je spojen další koncept rytimizátorů, jehož principem je pravidelné, periodické opakování stejných, či obdobných jevů v časové nebo prostorové následnosti [Lefebvre 1977, podle Osmana 2010]. Kombinace těchto dvou konceptů je chronotop, rozvinutý Mikem Crangem [2001] a označující místo, které je konstruováno velkým množstvím rytmů se specifickými časovostmi.

V České republice se touto oblastí významně zabývali Mulíček, Osman a Seidenglanz. Předmětem jejich výzkumného zájmu jsou dopady mobilitních a komunikačních technologií do časoprostorové organizace každodenních aktivit jedinců a domácností. Kunc [2013] a Frantál [2013] se zabývali časoprostorovou organizací denních urbánních systémů, a to především v rámci nákupních center. Podobným tématem, ale se zaměřením na jinou cílovou skupinu, psali další autoři, např. Pospíšilová [2011] se věnovala časoprostorovému chování středoškolských studentů bydlících v zázemí Prahy, Vašát [2012] se zaměřil na mapování časoprostorových mobilit bezdomovců v Plzni, Novak [2012] zkoumal každodenní život a prostorovou mobilitu mladých Pražanů s využitím dat mobilních telefonů.

1.4 Etnické menšiny

Etnické menšiny jsou objektem zkoumání celé řady sociálních věd. Poprvé se zájem o výše zmíněnou problematiku objevil v západní vědecké tradici v rámci politickosprávního přístupu. Tento zájem byl spojen zejména s potřebou vytvořit adekvátní definici etnické menšiny. Během celého 20. století pokračovala diskuse o právním statusu menšin. V dílech Kimminicha [1983], Heckmanna [1983] a jiných je etnická menšina vnímána jako právní kategorie a velký důraz je kladen na zabránění diskriminaci menšin a na jejich ochranu pomocí mezinárodního práva.

Velká část prací, týkajících se problematiky etnických menšin, se zabývá otázkami spojenými s řízením multikulturní a pospolitě společnosti, regulací mezietnických vztahů a vytvořením koncepce etnonacionální politiky. Multikulturalismus vyvolává velký zájem badatelů díky tomu, že nabízí novou představu o možnostech a principech fungování polyetnických států. Přesto je západní věda charakterizována existencí

velkých diskuzí o daném konceptu, který našel odraz v dílech N. Glazera [1997], R. Le Coadica [2005], S. Huntingtona [2004] a jiných.

Začátek sociologického zkoumání etnických menšin byl spojen s činností představitelů chicagské školy F. Znanieckého [1918], W. Thomase [1918] a R. Parka [1925]. Jejich práce se staly počátečním bodem ve formování koncepce mezikulturní adaptace, která dosáhla dalšího rozvoje ve výzkumech J. Berry [1997], H. Triandise [1994] a jiných. Z jejich pohledu je adaptace vnímána jako komplexní a vícestupňový proces, vyvolávající transformaci menšinové kultury.

Současný stav dané problematiky je charakterizován existencí tří základních přístupů k “etnosu” a etnickým fenoménům: primordialismu, konstruktivismu a instrumentalismu [Nizamova 2009]. Do 70. let 20. století byly etnické menšiny vnímány v sociologii a antropologii zejména z pozice primordialismu. Práce D. Bella [1965] a N. Glazera [1960] přispěly k rozšíření instrumentálního pohledu na etnické menšiny, který zdůrazňoval roli etnicity jako prostředku mobilizace v politické soutěži a k dosažení kolektivních zájmů. Současná věda postupně přechází od primordiálního a instrumentálního pojetí etnické identity menšin ke konstruktivismu, reprezentovanému J. Cliffordem [1994], F. Bartem [1969] a B. Andersonem [1983].

V českém prostředí se problematikou etnických menšin zabývá např. Zdeněk Uherek. Jeho výzkumy se zaměřují hlavně na problematiku migrantů, integrace kulturních menšin a na otázky kulturní identity českých emigrantů. Imigranti ze zemí bývalého Sovětského svazu se stali tématem několika prací od Drbohlava [1999], který analyzuje stěžejní motivy ruské a ukrajinské imigrace a různé fáze jejich integrace do české společnosti. Podobná tematika patřila do sféry zájmů Zilynského [2003], Plochové [2003], Leontiyeva [2004] a Černíka [2006]. Některé výzkumy s migrační a integrační tematikou byly realizovány Drbohlavem, Luptákem, Janskou a Bohuslavovou [1999], kteří se zaměřili na integrace ruské komunity. V roce 2001 Zdeněk Uherek a Renata Weinerová realizovali projekt “Romská migrace ve střední Evropě – trendy”, bulharské cizinecké komunity zkoumal například Otčenášek [2003], Gabal [2004] analyzoval postavení cizinců dlouhodobě žijících v České republice.

2. Základní teoretická východiska

2.1. Místo a prostor

Současné sociologické práce jsou v daleko větší míře prostorově orientované, než tomu bylo v 19. století a až donedávna, kdy byl prostor chápán spíše jako mrtvý, neměnný, nedialektický a nehybný [Foucault 1986]. V současnosti se prostor definuje jako aktivní, konstitutivní kontext sociálních vztahů, jako prostředí ustavující a současně ustavované každodenními, kulturně či technologicky podmíněnými, tělesnými praktikami [Flusty 2005].

Dle Lefebvra je prostor produktem, který je vytvářen v rámci opakovaného a nepřetržitého procesu reprodukce. V jádru Lefebvrový představy prostoru leží tři klíčové prvky, které v různé míře prostupují všemi vrstvami analýzy a interpretace městského prostředí. Těmito úrovněmi či dimenzemi jsou: (1) *prostorové praktiky* („spatial practise“), jimiž se rozumí každodenní užívání prostoru lidmi, jeho reálná (fyzická) realizace, zajišťující reprodukci společnosti; (2) *reprezentace prostoru* („representations of space“) zahrnující všechny znalosti a instrumenty, skrze které je prostor konceptualizován jako analytický konstrukt a (3) *prostory reprezentací* („representational spaces“), neboli prostory zažívané skrze představy těch, kteří je obývají. Jinými slovy lze tyto dimenze jinak charakterizovat jako prostor vnímaný (zkušenost fyzického prostoru), chápáný (abstraktní konceptualizace prostoru) a žitý (představa prostoru přes významy a symboly) (Lefebvre 1991:33; 36–46).

Lefebvrova teorie nabízí velice komplexní a abstraktní přehled produkce prostoru, v němž paradoxně, avšak zcela logicky chybí koncept místa jakožto jeden ze základních konceptů sociální geografie. Koncept prostoru se často objevuje v páru s konceptem místa. Ale je nutno uvést, že termín prostor a termín místo představují dvě odlišné věci. Pro objasnění tohoto problému se odkážeme na práci Michela de Certeau [1996], který rozlišuje mezi místem (place) a prostorem (space). Místo je fyzická pozice. Každá věc má své dané místo a dvě různé věci tudíž nemohou být zároveň na stejném místě. Místo je tedy jakýmsi momentálním uskupením pozic. Implikuje určitou indikaci stability. Oproti tomu prostor bere v úvahu veličiny času, směru a rychlosti. Prostor je důsledkem

činnosti, aktivity – je to „používané místo“. Na rozdíl od místa nemá tedy ani jednoznačnost ani stabilitu „vlastního“. Ulice (jako místo) se mění v prostor díky chodcům, kteří ji užívají [de Certeau 1996: 80].

Prostor má vždy jedinečnou identitu vyplývající z místních podmínek, avšak získává ji díky významům, které je člověk schopen rozpoznat, porozumět jim a nějak je interpretovat. Prostor je vždy závislý na subjektu, tak jako je text na čtenáři, a může být interpretován různými způsoby, tak jako každý čtenář dává textu novou interpretaci, také každý uživatel dává novou interpretaci prostoru. Pro chodce, kteří jsou čtenáři prostoru, je tento prostor vnitřně provázaným systémem znaků a symbolů, vymezený díky svému okolí a spolu s tím vevázaným do ostatních struktur, které vytvářejí jeho kontext. Prostor, který není přečten, který nemá žádného obyvatele, chodce či návštěvníka, je jen místem.

Každý prostor má strukturu a charakter. Je hierarchizovaný, má stupeň uzavřenosti a stupeň rozlehlosti, dále pak centrálnost, směr, rytmus a blízkost. Charakter označuje celkovou atmosféru prostoru, do jisté míry závisí na čase, mění se s denní i roční dobou. Charakter umožňuje identifikaci člověka s daným prostorem. Prostory a místa nejsou vůči sobě dle Certeaua formami stabilními a neměnnými. Místo se může změnit v prostor během okamžiku právě tím, že do té doby nehybného strnulého řádu vstoupí historický subjekt se svojí akcí. Na druhé straně "smrtí" subjektu, ztrátou jeho životnosti, jeho pohybu se z prostoru rázem stává místo. Takovéto přeměny prostoru v místa a obráceně jsou jednou z nejzákladnějších "her", které texty svou formulací či organizací míst (a prostorů) vytrvale uskutečňují.

2.2 Formy praktik organizujících prostor

Certeau se zabývá analýzou prostorovosti především z hlediska její praxe, tj. z hlediska studia operací, které jsou umístěny do prostoru [de Certeau 1996: 82]. Certeau rozlišuje dva elementární způsoby determinace prostorů: *předměty a operace*, které formují dva rozdílné typy prostorů: *typ mapa* a *typ cesta*. Popis osciluje v rámci určité alternativy: buď vidět (to je znalost určitého řádu míst), nebo jít (to jsou akce umístěné

do prostoru). Buď poskytuje obraz („je”...) nebo řídí pohyby („vejdeš, přejdeš, zahneš”). [de Certeau 1996: 83].

První způsob je determinace operacemi, kde se prostor představuje jako cesta, je řadou akcí a operací, pomocí kterých ho chodec popisuje a konstruuje způsob, kterým se lze dostat z jednoho místa na druhé, např. „Když půjdeš doprava, vejdeš do obývacího pokoje“. Cesta je jedním ze způsobů, jak lidé formulují svůj vlastní žitý prostor. „Řetězec operací umístěných do prostoru jako by byl vytečkován odkazy k tomu, co vytváří (reprezentace míst), nebo k tomu, co implikuje (místní řád).“ [de Certeau 1996: 83].

Druhý způsob determinace prostoru je typ mapy, jejíž funkcí je označit buď určitý efekt získaný cestou („vidíš”...) nebo určitý údaj, který postuluje jako svoji hranici („je tam zeď“), možnost („jsou tam dveře”), nebo povinnost („je tam jednosměrka”) apod. [de Certeau 1996: 83]. Při popisování prostorů dochází ke vzájemnému podmiňování popisovatelů typu mapa a cesta. Vzhledem k častějšímu užití popisovatelů typu cesta oproti popisovatelům typu mapa převládá situace, kdy první z nich podmiňuje ten druhý. Příklad, kdy popisovatel cesty podmiňuje popisovatele mapy, může být: "půjdeš doleva, tam budou dveře". Existují však i opačné případy, kdy popisovatel mapy podmiňuje existenci popisovatele cesty (př. uvidíš jedny dveře, půjdeš dalšími) [Michal Křivohlávek 2012].

Během chůze chodec čte text místa a zároveň se podílí na jeho vytváření svou přítomností. Právě proto je možno chůzi považovat za svérázný dialog mezi chodcem a prostředím, které ho obklopuje. Dle názoru Michela de Certeau se anonymní univerzální prostředí přeměňuje v individuální prostor právě díky onomu poznávání místa z pohledu chodce. Chůze je klíčovým prostředkem osvojení si a poznání města, je jeho prostorovou realizací. Chodci mezi sebou jsou propojeni různými vztahy a mohou se navzájem ovlivňovat, což významně mění výpovědi skládané chodcem na základě jeho pobytu v určitém prostředí. Tyto výpovědi nesou klíčový význam pro utváření prostorových vzdáleností v subjektivním vnímání chodce. Udržování kontaktů mezi chodcem a okolím probíhá pomocí faktické funkce, která v jazyce slouží k zajištění

komunikace a navazování kontaktů. V sociální geografii má chůze faktickou funkci nemající žádný konkrétní cíl a sloužící k upevnění starých a navazování nových kontaktů mezi chodcem a určitým místem, například procházka. Chůze představuje definici prostoru jakožto výpovědi [de Certeau 1990: 150]. Velice důležitým aspektem je také čitelnost místa. Za čitelný text považujeme ten, který vytváří v našem vědomí symbolické schéma, a je proto pochopitelný. Stejně tak i v případě místa závisí jeho čitelnost na pochopitelnosti struktury a srozumitelnosti prvků. Za čitelné považujeme takové místo, jehož oblasti, významné prvky a cesty jsou snadno rozpoznatelné a lehce zapadnou do celkového schématu [Lynch 2004: 3].

2.3 Obraz prostoru

Ve svém díle „Obraz města“ se David Lynch zabývá vizuální kvalitou měst, kterou hodnotí pomocí studia mentálního obrazu města. Jasnost a čitelnost městského prostředí v čase a prostoru hraje důležitou roli nejen pro utváření představy o něm, ale i v praxi při jeho hmotných přestavbách. Je nutné zdůraznit, že přes logickou spojitost mezi jasností prostředí a jeho jednoduchostí, někdy právě složitá prostředí připadají návštěvníkům jako dobře čitelná.

Strukturované prostředí vytváří referenční rámec, ve kterém lidé hledají a utvářejí vlastní „sense of place“. Zároveň ho používají jako plán a podklad pro automatizaci další činnosti, což značně ulehčuje pohyb v daném prostředí a šetří čas pro jiné aktivity. Klíčovým aspektem při hledání cesty v určitém prostředí jsou mentální představy jednotlivců a image daného prostředí v jejich subjektivním vnímání.

Podle názoru Lynche poskytuje koncepce obrazů města nejen důležitou informaci pro urbanisty, ale napomáhá také vytváření harmonických vztahů mezi jedincem a prostředím, ve kterém se pohybuje. Čitelnost místa nemusí být vždy spojena s jednoduchostí a strukturovaností - významným prvkem prostředí je i nečekané překvapení, se kterým se potýká jednatel. Avšak toto je možné pouze za splnění podmínek alespoň základní orientace v určitém zkoumaném prostředí.

Vnímání každého jednotlivce je velice subjektivní a na stejné věci můžeme nahlížet různými způsoby. Právě proto se mentální mapy každého člověka významně liší mezi sebou. Dobrým příkladem může být situace, ve které bude hypotetický objekt disponovat minimem struktury, ale bude významným bodem na naší mentální mapě díky tomu, že je nám dlouhodobě znám.

Ve svých dílech Lynch zdůrazňoval podobnosti v mentálních mapách respondentů oproti rozdílům, protože právě tyto podobnosti napomáhají vytvořit objektivnější obraz konkrétního místa a najít obecné image, společné pro většinu respondentů.

Podle Lynche jsou důležitými prvky ve formování image určitého prostředí orientační systémy, které je napomáhají strukturovat. Tyto orientační systémy se významně liší nejen z místního a kulturního hlediska, ale i z hlediska prostředků, které využívají (dopravní tahy, městské dominanty). Image prostředí se v očích jednotlivce skládá ze tří klíčových složek - jeho identity, struktury a významu, které určitý objekt pro nás má. Dle studií Lynche jsou nejvýznamnější právě první a druhá složka. Image prostředí by měl splňovat svou nejdůležitější funkci - orientaci jedince v určitém prostoru, avšak neměl by být příliš omezující. Musí být ponechán dostatek místa pro další poznání a rozšíření prostoru, ve kterém se jedinec pohybuje. Spolu s tím musí být image místa srozumitelný a snadno sdělitelný pro ostatní lidi.

Image určitého objektu je neoddělitelně propojen s vlastností objektu, kterou Lynch nazývá „imageability“. V podstatě jde o schopnost objektu vyvolávat u svého pozorovatele/návštěvníka určité pocity a tím formovat vlastní image. Tvar objektu, jeho uspořádání a barvy - všechno tohle ovlivňuje jeho celkovou imageabilitu, a tedy i čitelnost objektu. Spolu s tím je imageabilita tvořena nejen fyzickými charakteristikami objektu, ale i nehmotnými prvky - zejména klidem a ruchem v oblasti daného objektu, nebo vzpomínkami pozorovatele, které mohou být s daným objektem velice silně propojeny.

Míra imageability města výrazně ovlivňuje podobu jeho vnímání ze strany jedinců. Pokud bude vysoká - město se nám bude jevit jako správně utvářené a uspořádané. Tedy i mentální mapa města bude vypadat jako kontinuální systém s výraznými dominantami

a jasným propojením mezi jeho jednotlivými částmi. Je důležité říci, že vytvoření image je dvousměrným procesem, do kterého jsou zapojeny nejen konkrétní objekty, ale i jedinci, kteří je sledují. Na jednu stranu působí objekt na jedince určitým souborem svých vlastností, a tím formuje vlastní image. Na druhou stranu se jedinec svým pohybem ve městě a interakcemi s objekty sám zúčastní vytvoření jejich image.

„Návrháři se zabývají problémem, jak zformovat celek tak, aby bylo pro člověka snadné vnímat strukturu celku i jednotlivých částí. S. Langerová charakterizuje tento problém ve své výstižné definici architektury: „Znamená to učinit naše prostředí jako celek výrazným“ (Lynch, 2001, s. 13).

Studie, kterou uskutečnil Lynch, si kladla za cíl porozumět úloze image prostředí ve městě. Během studie srovnával představy respondentů ze tří měst s viděnou realitou, a tím se snažil najít jaké prvky a jakým způsobem ovlivňují image objektu. V praxi mohly být získané poznatky o image a imageabilitě využity při stavbě měst.

2.4 Ruská národnostní menšina na území České republiky

Masová migrace je dnes na území České republiky poměrně novým fenoménem. [Leontiyeva a Vávra 2009]. V souvislosti s politickými změnami se po roce 1989 počet cizinců v České republice začal postupně zvyšovat. To přímo souvisí s otevřením hranic, tzv. "železné opony", a vznikem poměrně liberálního pracovního trhu na území České republiky. V současné době je v ČR evidováno přibližně 426 tisíc cizinců, z toho ruská menšina představuje poměrně početnou skupinu - 34 870 obyvatel (ČSÚ, 2015). Brno má pak svou vlastní komunitu čítající okolo 1 813 osob (ČSÚ, 2014).

Důvody migrace tak mnoha Rusů do České republiky je nutno hledat v podmínkách života v samotné Ruské federaci. Hlavními faktory, které podmiňují migrační stimuly ruské populace, jsou především krize sociální sféry, nezaměstnanost, zvýšená kriminalita a nebezpečí, korupce, zhoršující se politická situace a riziko vlastního ohrožení. Mezi pro přistěhovalce atraktivní faktory řadíme příznivé ekonomické podmínky, politické svobody, kulturní i jazykovou blízkost a také fakt, že v ČR je

relativně levněji. V současnosti hraje důležitou roli v migraci Rusů vznik velkého počtu agentur, které zajišťují veškerou potřebnou pomoc s dokumentací, policií, s pronajímáním bytu, nástupem na VŠ, apod. Avšak je nutné uvést, že většina Rusů, kteří se usazují na území České republiky, se v materiálním dostatku nacházela většinou i doma, ale nemohli tam za své peníze nalézt kvalitní produkty, sociální služby a komfort, a to především lidé vzdělaní, vysoce kvalifikovaní a úspěšní. Tyto kategorie se stěhují do České republiky za účelem většího bezpečí, klidu, stability a celkově snazšího života.

Takže nelze nezaznamenat neustálý růst počtu studentů vysokých škol z Ruské federace. Tento jev je spojen s tím, že náklady na studium jsou v České republice nižší než v Rusku, kde jedinec musí za dosažení vzdělání na státní vysoké škole platit vysokou částku. Samozřejmě existují bezplatná místa na veřejných vysokých školách, ale v této oblasti panuje velká korupce. Studium na vysoké škole v ČR není pro Rusy levnou záležitostí, protože aby byli schopni složit přijímací zkoušky v češtině, je pro ně většinou nutné navštěvovat přípravný jazykový kurz, který není levný. Co se týče ruských mužů, může být studium v zahraničí jednou z variant, jak se vyhnout povinné službě v armádě. Jak uvádí Sládka (2010, 36) jen třetina Rusů svůj pobyt považuje za zahraniční studijní zkušenost, po které mají zájem vrátit se zpět do země původu. Většina tedy plánuje v České republice zůstat navždy.

3. Postup a výzkumné metody

Následující kapitola obsahuje popis metodiky výzkumu. V první části definuji a zdůvodňuji zvolený kvalitativní přístup. Jako typ výzkumu volím terénní výzkum. Výzkumný vzorek budu vybírat metodou účelového výběru. Data získám pomocí polostrukturovaných rozhovorů a kognitivního mapování tak, že se pokusím je deduktivně analyzovat. Na závěr si stanovím etická pravidla.

3.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Jak už bylo popsáno výše, cílem bakalářské práce je popsat způsoby, jakými ruská menšina v Brně využívá veřejný prostor a zmapovat významy, které připisuje jednotlivým místům. Zároveň je úkolem práce popsat také skutečnost, jak tento veřejný prostor ovlivňuje aktivity, kterým se tu jeho uživatelé věnují.

Práce si tedy klade za cíl zodpovězení několika následujících výzkumných otázek:

- Jak vnímá a hodnotí ruská menšina své prostředí, jak se v něm cítí?
- Jakým aktivitám se ve veřejném prostoru věnuje?
- Jak se zapojuje do veřejného prostoru?

3.2 Design výzkumu

S ohledem na cíl práce byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu. Kvalitativní metody umožňují porozumět podstatě problému, o kterém ještě nic nevíme, nebo najít zcela nový náhled na už známý jev.

Jako všechny metody má kvalitativní přístup své výhody a nevýhody. Kvalitativní metody umožňují problém pochopit do hloubky a pozorovat ho v přirozených podmínkách lidí, hlavně v jejich interpretaci. Jde o interpretaci sociální reality. Proto byla pro porozumění tomu, jak daný prostor vnímá ruská komunita, zvolena tato metoda. Udělat kvalitativní výzkum správně je těžký úkol, protože významy jsou

„základnější“ než kvantitativní data. S míněním lze snadněji manipulovat. Nicméně navzdory těmto obtížím, nabízejí teorie, které se zaměřují na významy, bohatou odměnu ve vysvětlení a porozumění lidskému jednání [Ezzy 2002]. Kvalitativní výzkum disponuje však nízkým počtem zkoumaných jedinců, což znamená, že nejde o reprezentativnost dat a o možnost jejich aplikace na širší populaci.

Kvalitativní metoda vyžaduje zvolení vhodné metody zkoumání. Mnou byla zvolena tzv. zakotvená teorie (grounded theory). Zakotvená teorie představuje sadu systematických induktivních postupů pro vedení kvalitativního výzkumu zaměřeného na vytváření teorie [Lewis-Beck 2004]. Strauss a Corbinová uvádějí, že tato teorie by měla splňovat čtyři základní kritéria: soulad s oblastí každodenní reality, srozumitelnost pro lidi žijící v každodenní realitě, obecnost a kontrolu - možnost ovlivňovat zkoumaný jev (Strauss, Corbinová 1999: 14). Zakotvená teorie nabízí návod pro zacházení s daty, který zároveň nabádá k přemýšlení o nich. [Lewis-Beck 2004]. Jedním z nejdůležitějších postupů je zde kódování.

„Kódování představuje operace, pomocí kterých jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby“. Je to „ústřední proces tvorby teorie z údajů“ (Strauss, Corbinová 1999: 39). V dané práci byly v různé míře použity všechny tři metody kódování: otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování.

3.3 Techniky sběru dat

Pro empirickou část bakalářské práce byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Jako metoda pro získání dat byla vybrána metoda semistrukturovaných rozhovorů, zúčastněného pozorování a kognitivního mapování. Kvalitativní přístup využívá kvalitativních metod pro popis, analýzu a interpretaci vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality. Klíčovými termíny jsou jedinečnost a neopakovatelnost, jelikož takové fenomény mohou lidé vnímat velmi odlišně a v různých kvalitách a rovinách (Miovský, 2006). Výhodou kvalitativního přístupu je to, že pomáhá určitý jev nahlížet v pro něj autentickém prostředí a vytvářet jeho obraz v co možná

nejkomplexnější podobě včetně podob jeho vztahu s dalšími aspekty apod. (Reichel 2009).

3.3.1 Polostrukturovaný rozhovor

Jako primární jsem tuto metodu získání dat zvolila ještě v začáteční fázi, protože mi připadala nejvíce vhodná pro účely daného výzkumu. Jedná se o polostrukturovaný rozhovor. Metoda rozhovoru neboli interview má své výhody i nevýhody. Podle Reichela (2009) kombinuje polostrukturovaný rozhovor výhody nestrukturovaného a plně strukturovaného interview a zároveň minimalizuje jejich nevýhody. Volnost kladení otázek a přecházení mezi tématy poskytuje přirozenější prostředí pro tazatele i informanta. Na druhou stranu určitá míra struktury ulehčí utřídění získaných údajů a jejich následné srovnávání. Mezi aspekty standardizace se v tomto typu rozhovoru často řadí i předpis prostředí, ve kterém budou rozhovory probíhat.

Základ tohoto typu rozhovoru tvoří témata, která by měla být probrána. Zároveň umožňuje tazateli pokládat doplňující otázky, které pomohou hlouběji porozumět danému problému. Takže je možné změnit pořadí otázek nebo jejich formu podle toho, jak respondent odpovídá [Miovský 2006: 160].

Pro realizovaný výzkum byl vytvořen scénář, ve kterém byla stanovena základní sada otázek, jež byly pro všechny aktéry stejné, aby bylo možno odpovědi později porovnávat. Scénář byl rozdělen podle témat. První soubor otázek sledoval vztah respondenta k prostoru, druhý soubor sledoval představy o daném prostoru a jeho charakteru, na konci rozhovoru byly položeny otázky, které zjišťovaly, jakým aktivitám se informanti v prostoru věnují.

3.3.2 Kognitivní mapy

Výzkum byl prováděn prostřednictvím mentálního mapování. Mapa odráží lidské představy o prostoru a jevech v něm. Za pomoci map můžeme vidět obrazovou

prezentaci našich vnitřních mentálních představ, jak svět a věci v něm vypadají, jak spolu souvisejí. Mentální (kognitivní) mapa slouží pro základní orientaci jedince v prostoru a každý si ji vytváří na základě své vlastní zkušenosti s daným prostorem [Siwek 2011].

U metody mentálních map respondenti pomocí grafického a slovního vyjádření prezentují prostor, který dobře znají, a dále svou kresbu dle instrukcí doplňují o další informace (například své každodenní trasy), což znamená, že ty prvky, které v nich byly zaznamenány s větší četností, mají schopnost rychleji a silněji se vrývat do uživatelské paměti - tedy vytvářet obraz v jedincově mentální mapě. Tato vlastnost - zapamatovatelnost - je přímo závislá na výraznosti, čitelnosti, zřetelnosti či zjevnosti konkrétního objektu v prostředí města. Objekty, které byly v náčrtcích nejčastěji zaznamenány, lze rozdělit do 5 obecných kategorií:

- *cesty* (paths),
- *okraje/hranice* (edges),
- *oblasti* (areas),
- *uzly* (nodes),
- *významné prvky* (landmarks).

Mentální mapy byly pořizovány v rámci polostrukturovaných rozhovorů. Všichni respondenti byli požádáni o nakreslení části zkoumaného prostoru. Do tohoto prostoru mohli zakreslit maximálně 30 položek (body, linie, plochy) a barevně odlišovali percepce: pozitivních, negativních, neutrálních a kontroverzních míst. Respondenti ale mentální mapy nejen vytvářeli, oni je také interpretovali. Museli explarovat, co je vedlo ke zvolení prostoru, k zakreslení jednotlivých položek (rodina, média, škola...), a také proč jsou pozitivní právě tyto položky a ne jiné atd.

3.5 Cílová skupina a konstrukce výzkumného vzorku

Jako cílovou skupinu respondentů jsem si vybrala ruskou migrační komunitu, která žije ve městě Brno. Ruská menšina představuje poměrně početnou menšinu v České

republice - 34 870 obyvatel (ČSÚ, 2015). Brno má pak svou vlastní komunitu čítající okolo 1 813 osob (ČSÚ, 2014).

Pro výběr respondentů byla zvolena metoda účelového výběru a mimo jiné byla také využita technika „sněhové koule“. Polovinu respondentů jsem získala přes skupinu ruský mluvících migrantů na sociální síti. Dala jsem tam příspěvek o tom, že hledám informanty pro svou práci, a zaznamenala jsem ze strany účastníků skupiny velký zájem a aktivitu. Druhá polovina respondentů byla z řad mých přátel nebo známých.

Většinou šlo o studenty vysokých škol, šest respondentů bylo mužského a šest respondentek ženského pohlaví. Takže všichni měli pracovní nebo studentský dlouhodobý pobyt. S každým interview byly zároveň zaznamenány sociodemografické údaje účastníků – pohlaví, věk respondenta, studovaná vysoká škola, ročník studia, zaměstnání a typ pobytu. Tyto základní údaje jsou pro přehlednost zaneseny do následující tabulky.

Jméno	Pohlaví	Zaměstnání	Věk	Bydliště	Škola	Typ pobytu
Respondent 1	Žena	Studentka VŠ	19	Čeljabinsk	VUT 1. ročník	DP student
Respondent 2	Žena	Logistik	25	Voroněž	VUT Mgr.	DP pracovní
Respondent 3	Žena	<u>Inženýr</u>	27	Iževsk	VUT Mgr.	DP pracovní
Respondent 4	Žena	Studentka VŠ	19	<u>Žumeň</u>	Mendelova univerzita 1. ročník	DP student
Respondent 5	Muž	Student VŠ	19	<u>Norilsk</u>	VUT 1. ročník	DP student
Respondent 6	Muž	Student VŠ	26	Jekatěrinburg	VUT 2. ročník	DP student
Respondent 7	Muž	Student VŠ	20	Saratov	MUNI 3. ročník	DP student
Respondent 8	Muž	Student VŠ	19	Tagil	MUNI 2. ročník	DP student
Respondent 9	Žena	Studentka VŠ	21	Krasnodar	MUNI 3. ročník	DP student
Respondent 10	Žena	Studentka VŠ	21	Krasnodar	MUNI 3. ročník	DP student

3.6 Průběh sběru dat

Data byla sbírána v průběhu několika dnů v březnu 2016. Všechny respondenty jsem po seznámení s tématem kontaktovala a sjednala si s nimi schůzku na určitý čas. Místem schůzky byla ve všech případech zvolena ulice Česká „pod hodinami“. Se všemi respondenty jsme šli do klidné kavárny v centru města a dělali rozhovor tam.

Celkem bylo pořízeno deset hloubkových rozhovorů v ruském jazyce, které byly zaznamenány na zvukový rekordér. Všichni respondenti souhlasili s nahráváním rozhovoru, o jehož účelu byli předem informováni, na diktafon. Nahrávky byly následně doslovně přepsány. Z důvodu zachování anonymity byla jména respondentů pozměněna. Rozhovory trvaly průměrně od dvaceti pěti minut do jedné hodiny a probíhaly stejným způsobem podle stejného scénáře. Rozhovor byl rozdělen na 5 základních témat. V každém bloku byly otázky sestaveny tak, aby každá otázka navazovala na tu předcházející, a rozhovor vypadal celkem jako přirozený, nenásilný dialog. Před samotným rozhovorem jsem se představila, vysvětlila cíl a smysl zkoumání a položila vstupní otázky typu: „Jak se máte? Jaký byl den?“ a podobně, abych vytvořila neformální atmosféru.

Atmosféra byla vždy velmi dobrá, přestože jsem většinu respondentů nikdy dříve neznala. Respondenti se cítili dostatečně sebevědomě a nikdo se během rozhovoru neostýchal na pokládané otázky odpovídat. Naopak jsem byla velmi překvapená jejich vstřícností a touhou účastnit se mého výzkumu. Někteří chtěli pokračovat v komunikaci i dál. Jen jedna nejstarší respondentka byla docela pasivní a interview s ní proběhlo trochu komplikovaně, což bude vidět na její mentální mapě.

3.7 Zpracování dat

Všechny nahrané výpovědi respondentů byly přepsány. Přepsat každý rozhovor mi trvalo tři až pět hodin. K usnadnění procesu přepisu byl využit software Alone Dictaphone, který zpomaluje nahrávku do libovolné rychlosti. Přepsané rozhovory měly

celkový rozsah 60 normostran a dál byly připraveny pro kódování výpovědí a jejich kategorizování. K tomu bylo využito vhodné prostředí v softwaru MAXQDA. Nejprve jsem vytvořila základní kódy odpovídající otázkám, které jsem pokládala respondentům. Pak jsem četla celý text po jedné větě a podle informací v rozhovorech jsem vytvářela podkódy spadající pod kódy v rámci jednotlivých otázek. Při četbě následujícího rozhovoru jsem třídila informace do již existujících kódů a podkódů. Pokud informace neodpovídala již existujícímu kódu či podkódu, vytvořila jsem nový, který již nové informaci odpovídal. Takto jsem postupovala u všech rozhovorů. Následující fáze výzkumu byla věnována analýze získaných dat. V této fázi jsem se zaměřila na porovnání výpovědí zvolených respondentů.

3.8 Etická stránka výzkumu

Všichni respondenti byli již při oslovení k účasti na výzkumu předem informováni o tom, co je v průběhu výzkumu čeká, jaké techniky sběru dat budou použity a o faktu, že rozhovory budou nahrávány a následně mnou přepisovány. Přesto byli na začátku každého rozhovoru na tyto skutečnosti znovu upozorněni. Všichni respondenti souhlasili s účelem a podmínkami výzkumu ústní formou. V průběhu rozhovoru bylo každému respondentu vysvětleno, že nejsou špatné a dobré odpovědi. Při přepisování rozhovorů byla všechna jména změněna na označení „Respondent 1, 2, ...“, aby měli respondenti jistotu, že nebudou nijak poškozeni a jejich anonymita bude úplně zachována.

4 Empirická část

4.1 Popis místa výzkumu

4.1.1 Historický vývoj města Brna

Historické jádro města je obklopené řekami Svratkou a Svitavou, rozkládá se pod kopci Petrov a Špilberk a začalo se formovat již na začátku 11. století. V první polovině 13. století byly postaveny nyní nejvýznamnější dominanty města Brna, kterými jsou hrad Špilberk a katedrála svatého Petra a Pavla, tím vznikl budoucí prostor dnešního centra. Ve 14. století bylo město rozděleno do čtyř částí: **1)** Brněnská, s dnešními ulicemi Starobrněnská, Biskupská, Petrská, Zelný trh, Kapucínské náměstí, Radnická. **2)** Veselá, která se nacházela v prostorách dnešních ulic Dominikánská, Dominikánské náměstí, Panská, Zámečnická, Panenská, nám. Svobody a ulice Česká. **3)** Běhounského, kterou tvoří dnešní ulice Běhounská, Kozí, Jakubské náměstí, Kobližná a Mozartova, Dvořákova až po dnešní Sukovu. **4)** Měninská, do které náležely dnešní ulice Františkánská, Josefská, Minoritská a také ulice Orlí a Jánská. Zástavba, která postupně narůstala vně hradeb, se rozdělila na čtyři části: Sladovnickou, Na Hrázi (dnešní Sady osvobození), Před Branou, Běhounskou (Veveří, Komenského náměstí) a Jirchářskou, která se nacházela v místě dnešního hlavního nádraží. V průběhu 14. století byla definována základní urbanistická struktura města, která se zachovala až do 19. století

Přelom 18. a 19. století a nástup průmyslové revoluce se stal začátkem velkých změn ve vývoji města Brna. Hlavními přelomovými daty toho období se staly rok 1839, kdy byla dovedena železnice k městským branám a zároveň došlo ke zboření hradebního systému, který se ukázal být zbytečnou bariérou bránící rozvoji města, rok 1850, ve kterém byly předměstí i okolní obce připojeny k Brnu a rok 1867, který je spojený s výstavbou evangelického kostela (dnešní „Červený kostel“) V tomto období vzniklo i dnešní Národní divadlo.

V polovině 19. století a na počátku 20. století došlo k rozšíření vnitřního města, v místě bývalých hradeb byla vybudována okružní třída, tzv. Ringstrasse, vznikly

atraktivní stavební parcely, které poskytly prostor pro mnoho reprezentativních veřejných budov. Takže změny se dotkly i dopravního systému v centru města, který byl rozšířen o síť elektrické tramvajové dráhy. V tomto období se díky nové zástavbě Brnu podařilo získat tvář velkoměsta.

Se vznikem samostatného Československa roku 1918 město pokračovalo v proměnách

a charakteristickým rysem pro toto období se stal výrazný stavební rozmach. Proběhla další vlna asanací přímo v historickém jádru. Na místech původní zástavby vznikaly především objekty finančních institucí a polyfunkční administrativní budovy s obchodními a bytovými prostory. Několika architektonicky výjimečnými realizacemi byla také posílena tradice městských kaváren, které se díky své podobě i společenské roli staly prvorepublikovým fenoménem.

Železniční trať i areály nádraží tedy i nadále protínaly centrum města a znemožňovaly jeho těsnější propojení s okolními městskými částmi. Území situované jižně i jihovýchodně od historického jádra tak postupně degradovalo a mnohé parcely zůstávají dodnes nevyužité. Jednalo se převážně o průmyslové lokality.

Po druhé světové válce došlo k zasypání říčních náhonů a dopravní řešení městského okruhu v 80. letech 20. století vytvořilo další bariéru přirozenému vývoji centra města.

4.1.2 Vymezení zkoumaného území

Pro aplikace teoretických poznatků bylo zvoleno území Brno-střed a blízké okolí. Dané území zabírá centrální prostor města a je největší městskou částí - žije v ní kolem 80 000 obyvatel. Městská část zahrnuje území Brno-Město, Staré Brno, Štýřice, Veveří, Stránice, Černá Pole, Pisárky, Trnitá a Zábrdovice.

Největší možnosti pro výzkum nabízelo historické jádro města. Začátkem i koncem jeho hranice je oblast hlavního nádraží s přiléhajícím prostorem nákupního centra Vaňkovka. Dál po směru hodinových ručiček následuje Petrov s Denisovými sady, ulice Husova, která hraničí s hradem Špilberk. Na ně navazují ulice Údolní a Marešova, po

nich následuje Žerotínovo náměstí a část ulice Veveří. Na ně navazuje Moravské náměstí a dlouhá ulice Koliště, která se poté napojuje na hlavní nádraží.

K hlavním dominantám městské části patří velké množství kostelů, hlavní z nich jsou katedrála svatého Petra a Pavla, kterou obklopují malebné barokní domy, Špilberk s krásným parkem, Červený kostel, Kostel sv. Tomáše a Kostel sv. Jakuba. Osu centra tvoří tři ulice. Ulice Masarykova hraničí se Zelným trhem, na kterém stojí bohatě zdobená barokní kašna Parnas. Ulice Masarykova končí na náměstí Svobody. Pozornost tady přitahují dva objekty – Dům pánů z Lipé a Kleinův palác. Na náměstí navazuje ulice Česká. Tato osa spojuje dva největší transportní uzly – Hlavní nádraží a zastávku Česká. V dané lokalitě se dále nachází nejvýznamnější brněnský park Lužánky a důležité kulturní instituce jako je Muzeum města Brna, Moravské zemské muzeum, Moravská galerie, Janáčkovo divadlo, Mahenovo divadlo a Městské divadlo.

4.2 Deskripce získaných dat

4.2.1 Respondent 1

(žena, 19 let, studentka VUT, pochází z Čeljabinsku)

První respondentka se přestěhovala do Brna před půl rokem. Tato studentka už měla zkušenosti s pobytem v cizině, protože před tím, než se přestěhovala do České republiky, byla na studijním pobytu v Anglii, ale kvůli současné ruské ekonomické krizi byla nucena se odstěhovat do státu s menšími náklady na běžný život.

V úvodu respondentka uvedla, že si spojuje Brno především s budovou hlavního nádraží, které hodnotí jako nepříjemné prostředí, a to především kvůli silnému pocitu nebezpečí a také špatným osobním zkušenostem s daným místem. Jako stejně nepříjemnou hodnotí i cizineckou policii. Dále respondentka uvedla, že v Brně, na rozdíl od Ruska, jsou ulice příliš úzké a objekty docela malé, což vyvolává pocit útlaku, hlavně morálního. S ohledem na bezpečí hodnotí respondentka Brno jako stejně bezpečné v denní i noční hodiny.

Jako nejkomfortnější prostory uvádí kolej, kde tráví nejvíce času se svými kamarády, a také nejružnější zelené zóny. Pohled dané respondentky je velmi silně ovlivněn

náladou, kterou u ní vyvolávají lidé přítomní v daném momentě. Když je se svými kamarády, hodnotí i nepříjemné prostředí jako pozitivní.

4.2.2 Respondent 2

(žena, 25 let, logistik, pochází z Voroněže)

Respondentka přijela do Brna před osmi lety. První rok bydlela v Praze a studovala na jazykové škole. Pak se přestěhovala do Brna a tady ukončila bakalářské a magisterské studium na VUT. Teď už se téměř rok primárně věnuje práci. Respondentka zdůrazňuje, že poprvé přijela do Brna kvůli nostrifikačním zkouškám a už v té době si zamilovala Brno a ani si nepodávala přihlášky na žádnou z pražských univerzit. První asociací se slovem Brno byl pro respondentku domov. Brno charakterizuje jako klidné, «domácí» město.

Respondentka negativně charakterizuje oblast hlavního nádraží, a to kvůli velkému počtu bezdomovců. Zároveň uvádí, že podle jejího názoru je to typické pro všechna evropská nádraží. Také negativně charakterizuje Cejl a městskou část Slatina, kde má své zaměstnání. Celkově se respondentka mnohem příjemněji cítí na okraji města, než v centru.

Ve městě se pohybuje hlavně pomocí prostředků hromadné dopravy, a to zejména kvůli tomu, že každodenní cestování mezi domovem (Řečkovice) a prací (Slatina) autem je ekonomicky nevýhodné. Důležité je zmínit, že ve své mentální mapě respondentka věnuje dost prostoru i důležitým dopravním uzlům - označuje Mendlovo náměstí, Starou osadu atd.

4.1.3 Respondent 3

(žena, 28 let, inženýrka, pochází z Iževska)

Respondentka 3 poprvé přijela do Brna v roce 2012 za účelem pokračovat ve studiu. Bakalářský titul získala na univerzitě v Iževsku, která je partnerem brněnského VUT.

Ještě během bakalářského studia se účastnila kurzu češtiny na univerzitní bázi a po úspěšném složení zkoušek dostala stipendium pro studium v ČR. Jako první asociaci se slovem Brno respondentka uvádí klíčovou architektonickou dominantu – Petrov.

Jako nejvíce klidné a pokojné městské zóny respondentka charakterizuje Kraví horu a Špilberk. Je překvapivé, že zároveň pozitivně hodnotí oblast hlavního nádraží a hotelu Grand, která nevyvolává v respondentce žádné dráždivé anebo nepříjemné pocity. Oblast Cejlu, stejně jako předchozí respondenti, vnímá velice negativně a cítí se tam nepohodlně. V rozhovoru zdůraznila, že přírody si váží mnohem více než hezké městské architektury, proto se snaží trávit čas v parcích.

Respondentka se většinou pohybuje v oblasti vlastního bytu (Komín), kterou hodnotí jako velice bezpečnou a příjemnou pro bydlení, a práce (Řečkovice). Do centra města jezdí jen zřídka a většinou kvůli nějakým akcím. Během cestování městem obvykle využívá prostředky městské hromadné dopravy. Snaží se racionálně využívat čas, který tráví při cestování městem – čte, nebo se připravuje na práci.

4.1.4 Respondent 4

(žena, 19 let, studentka Mendlovy univerzity, pochází z Tümeně)

Respondentka přijela na semestrální kurz češtiny do Prahy v únoru 2015. V současné době studuje lesnictví na Mendlově univerzitě v Brně. Pohled na prostor dané respondentky je ovlivněn prizmatem její budoucí profese. V průběhu rozhovoru kladla velký důraz na míru ozelenění určitých míst, což mělo vliv na jejich vnímání a hodnocení.

Jako hlavní znak města tato respondentka uvádí velké množství kostelů. S ohledem na atmosféru zde vždycky cítí klid, na rozdíl od nádraží, které popisuje jako velmi hlučné a nepříjemné prostředí. Ačkoli hlavní nádraží a historické centrum rozdělují jen tramvajové koleje, je mezi nimi velký rozdíl. Historické centrum města je podle respondentky celistvým kulturním komplexem, kde se člověk může procházet bez konkrétního cíle a vychutnávat si krásu prostředí. Jako další pozitivní stránky centra

města uvádí velké množství společenských akcí a festivalů.

4.1.5 Respondent 5

(muž, 19 let, student VUT, pochází z Norilsku)

Respondent se přestěhoval z Norilsku do Brna před dvěma roky za účelem studia. V samotném začátku rozhovoru informant uvedl, že sám by spíš chtěl zůstat doma v Rusku, ale rodina se z důvodů ekonomické a politické situace v Rusku rozhodla jinak. Avšak na otázku, s čím si spojuje Brno, uvádí: „domov a klid“, a doplňuje, že v jiných českých městech se cítí nepříjemně.

Respondent je profesionálním plavcem, proto většinu času obvykle tráví v bazénu, kde trénuje a pracuje jako plavčík. Bazén hodnotí jako velmi příjemné prostředí, které má rád, na rozdíl od koleje, kde bydlí. Informant věnoval hodně pozornosti zeleným zónám ve městě, které hodnotí velmi pozitivně, například Denisovy sady, park Antropos a park Lužánky.

Za nepříjemné prostředí považuje budovu hlavního nádraží a přilehající budovu pošty, kde dříve pracoval a měl vlastní negativní zkušenosti. Ulici Cejl, stejně jako většina respondentů, hodnotí negativně, a to hlavně z důvodů velké koncentrace Romů v daném prostoru, avšak uvádí, že díky tomu, že v práci musel hodně komunikovat se zástupci této národnosti, postupně se jeho vztah k danému prostoru pozitivně změnil.

4.1.6 Respondent 6

(muž, 26 let, student VUT, pochází z Jekatěrinburgu)

Bydlí v Brně čtyři roky. První zkušenost s pobytem v České republice měl v roce 2012, kdy přijel na služební cestu do Plzně. Po návratu ze zahraničí se rozhodl, že by chtěl získat další vzdělání v Česku a rekvalifikovat se na architekta. První rok v Brně studoval jazykovou školu a pak se dostal na vysokou školu. Brno si spojuje s filmem „Nuda v Brně“, s kterým se seznámil před odjezdem z Ruska. Podle respondenta se v prostoru města neděje nic, co by ho zajímalo.

K většině míst ve městě se vyjadřuje negativně, výjimkou je městská část Komín, kde respondent bydlí už tři roky a cítí se pohodlně. V průběhu dne se pohybuje hlavně mezi touto částí města a místem studia. Do centra jezdí málo, protože většina služeb, které respondent využívá, a jeho okruh přátel se nacházejí v blízkém okolí jeho místa bydlení.

4.1.7 Respondent 7

(muž, 20 let, student MUNI, pochází z Saratova)

Respondent přijel do Česka v roce 2012 a první rok strávil na jazykové škole v malém středočeském městě Poděbrady. Pak se dostal na Masarykovu univerzitu a přestěhoval se do Brna. Jako první asociaci se slovem Brno uvádí Petrov a dodává, že vnímá a charakterizuje městský prostor především pomocí architektonických dominant.

Za nejkomfortnější zóny ve městě považuje parky - Lužánky, Špilberk, Wilsonův les. Pozitivně hodnotí také městskou část Královo pole, ve které bydlí a kde se cítí úplně bezpečně. Prostor kolem vlakového nádraží charakterizuje jako hlučný a vzrušující. Za velice nepříjemné a poměrně nebezpečné prostředí považuje Cejl a ulice kolem - Francouzskou, Bratislavskou atd. Dříve respondent bydlel právě ve zdejších okolí, ale po přestěhování se do jiné městské části úplně vyloučil Cejl ze svých každodenních cest.

Respondent se pohybuje v městském prostoru převážně pomocí městské hromadné dopravy. Klíčovou dopravní cestou jsou pro něj ulice Lidická/Štefánikova/Palackého třída, které spojují domov s centrem města.

4.1.8 Respondent 8

(muž, 19 let, student MUNI, pochází z Tagilu)

Respondent přijel do České republiky v roce 2014, první rok bydlel v Praze a studoval na jazykové škole. Pak se dostal na FSS Masarykovy Univerzity a přestěhoval se do Brna. Je pozoruhodné, že rozhodnutí o studiu v ČR respondent přijal společně s rodiči

už dva roky před samotným odjezdem do zahraničí. Proto se příliš nezajímal o přijímající zkoušky na domácí univerzity a převážně se věnoval přípravě na studium v ČR - pracoval při českém velvyslanectví a zároveň se učil češtinu. Jako první asociaci s Brnem uvádí spojení «střed Evropy».

Většinu svého času tráví respondent v centru města, a to kvůli tomu, že tady se nachází jeho fakulta a práce. Zároveň je častým návštěvníkem barů a hospod, které se většinou také nacházejí v centru. Respondent bydlí na kolejích Kounicova a velice pozitivně hodnotí infrastrukturu okolí svého bydliště. Aktivně využívá hromadnou dopravu, přestože je podle jeho názoru Brno malé město, kde je kamkoliv možné se dostat pěšky. Jako obvyklé místo pro sraz uvádí hodiny na České ulici a orloj na náměstí Svobody.

Stejně jako ostatní respondenti hodnotí negativně Cejl a jeho okolí. Jako oblasti vyvolávající diskomfort uvádí hlavní nádraží a přechod mezi nádražím a Vaňkovkou. Čtvrť obklopující městské centrum celkově charakterizuje jako velmi nevýrazné. Respondent zdůrazňuje čistotu brněnských ulic a velký počet a kvalitu zelených zón. Na začátku svého pobytu v Brně nebyl spokojen s pomalým městským rytmem, ale postupem času si zvykl a objevil jeho pozitivní stránky.

4.1.9 Respondent 9

(žena, 21 rok, studentka MUNI, pochází z Krasnodaru)

Respondentka přijela do ČR v roce 2013. První rok bydlela v Praze a studovala češtinu na jazykové škole. Od roku 2014 bydlí v Brně a studuje na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Respondentka zdůrazňuje, že dlouhou dobu přemýšlela o vysokoškolském vzdělání v zahraničí a nakonec zvolila Česko díky několika známým ze svého rodného města, kteří už měli zkušenosti se studiem na českých vysokých školách. Brno charakterizuje ve dvou dimenzích – zaprvé jako studentské město, zadruhé jako příhraniční město.

Za základ své mentální mapy zvolila Červený kostel, který je pro ni nejvýznamnější městskou architektonickou dominantou. Dále zmínila svou fakultu kvůli tomu, že tam

tráví většinu času. Pozoruhodným je také negativní hodnocení náměstí Svobody, které je vyvolané především kontroverzním orlojem. Stejně jako u ostatních respondentů dostal negativní hodnocení i Cejl jako oblast vyvolávající pocity hrůzy a neklidu.

Celkově respondentka charakterizuje Brno jako kompaktní, pomalé a klidné město. Avšak poukazuje na svou lásku k velkoměstům, která negativně ovlivňuje její vztah k Brnu – respondentka si stěžuje na malé historické centrum města a omezený výběr akcí.

4.1.10 Respondent 10

(žena, 21 rok, studentka MUNI, pochází z Krasnodaru)

Přijela do Brna v roce 2013. Má starší sestru, která se také před pěti lety přestěhovala do tohoto města a studovala Masarykovu univerzitu. Hned po odjezdu sestry bylo jisté, že moje respondentka také pojede sem. První rok v České republice studovala na jazykové škole v Praze, pak začala studovat na VŠ v Brně.

Město celkem ztotožňuje s Masarykovou univerzitou, což bylo dobře vidět v průběhu kreslení mentální mapy, kde daný objekt byl umístěn jako první. Respondentka také uvedla univerzitu jako místo schůzek. Bydlí v Líšeňské čtvrti, kterou hodnotí docela negativně. Hlavně z důvodu velké vzdálenosti od centra a toho, že se v dané lokalitě cítí osaměle. Opakem je dům sestry, který respondentka nazývá „druhým domovem“. Danému prostoru připisuje takové vlastnosti, jako jsou útulnost a srdečnost.

Respondentka má strach z davu, který má velký vliv na vnímání a využívání prostoru. To se projevuje tak, že se vyhýbá místům s velkou koncentrací lidí, hlavně seniorů a dětí. Například náměstí Svobody, které se dokonce neobjevilo na její mapě. Zajímavé je, že z hlediska rytmu více preferuje města, kde se lidé rychle pohybují, a Brno hodnotí jako příliš pomalé město.

4.3 Analýza rozhovoru

Roztřídit jednotlivá témata analýzy do smysluplných podkapitol je úkol docela těžký. V návaznosti na teoretickou část začínám tělesným vnímáním prostoru. Dále přejdu od věcí reálně přítomných a hmatatelných až k tomu, co nelze pozorovat přímo a je nutné se na to doptat během rozhovorů. Tato část práce vysvětluje, jak chodci vnímají prostředí a jakou roli mají na utváření vztahu k místu jejich vzpomínky a jakým aktivitám se zde věnují.

4.3.1 Vstup do prostoru.

Městský prostor může být vymezen a vnímán z různých perspektiv - badatele, obyvatele, flanéra, turisty atd. Každá z těchto rolí má řadu jak výhod, tak i metodických omezení. Obyvatel je samozřejmě nositelem subjektivní historie města a jeho prostoru. Nicméně obyvatel může zůstat „nevidomý“, když se jedná o rutinní normy a prostorové praktiky. Jinými slovy, narativy obyvatele mají jen velmi omezený potenciál k odrážení městské reality. Pro danou práci je důležitá původní role migranta, jako pozorovatele zvenčí. Po určité době ztrácí nová informace svou ostrost a neobyčejnost, detaily, které dříve byly do očí, "pomalu hasnou" a odchází do pozadí, i když stále přidávají prostoru zvláštní kolorit. Migrant, na rozdíl od turisty, má zájem o hlubší analýzu prostoru, ve kterém se nachází. Soubor jeho tras je širší a více pragmatický, protože se netýká jen míst označených v turistickém průvodci, neboť úspěšnost jeho životních strategií závisí na tom, nakolik úspěšně proběhne jeho integrace.

V první fázi osvojení městského prostoru si migranti určují základní trasy. Lidé, kteří přijeli do Brna poprvé, zažívají v této fázi nadměrnou informační zátěž, protože ještě nemají obranný mechanismus. *„Zpočátku jsem měla velký zájem a touhu něco se dozvědět o okolí, ale pořád jsem zažívala velký stres. Všechno bylo úplně nové - lidé, místa. Navíc jsem ještě neuměla moc česky. Jo, první půl roku je stres vždy.“* (Respondent 3, 26.03.2016, Brno).

Na jinou stranu absence tohoto mechanismu umožňuje migrantu všimnout si typických, specifických a možná velmi důležitých znaků města, které pro stálé obyvatele Brna zůstávají nenápadné a skládají se do kulturního pozadí (commonsense knowledge). Právě v první fázi odhaluje migrant sociální kanály, vědomě či nevědomě si osvojuje základní pravidla chování a vhodné sociální reakce. Navíc sbírá předběžné informace o obyvatelích, o jejich identitě a o jejich mocenských strukturách, o každodenních praxích a zájmech, o klíčových osobách, jejich záměrech, jejich krizích a realitách.

Ve všech mnou zkoumaných případech bylo zapojení do majoritního prostředí spojeno s transformací interpretativních a behaviorálních systémů. Migrace automaticky nese s sebou desocializaci, protože sociální struktury a kulturní vzorky fungující v prostředí, které člověk opouští, přestávají být relevantní v hostitelském prostředí. Tento zážitek často bývá pro člověka bolestivý, avšak tyto vzpomínky se upevňují v paměti migranta zvláštním způsobem, často ve formě legrace. „*Když jsem přijela, vždy jsem si oblékala šaty, vysoké podpatky, dělala výrazný make-up a šla tak do školy. V ruské škole je to naprosto normální, ale v české se všichni na mě zvláštně dívali a hodně diskutovali, jak vypadám. Teďna to vzpomínám s úsměvem, ale tehdy mě to velice trápilo.*” (Respondent 10, 01.04.2016, Brno)

Nutno podotknout, že dezorientace, kterou prožívá migrant při zapojení do nového prostředí, neznamena, že tento proces začíná až v momentě, kdy migrant poprvé vstupuje do cizího prostoru. Tomuto procesu vždy předchází etapa sběru informací a vytváření si určitých představ o budoucnosti.

Ve většině zkoumaných případů jde o dobrovolnou migraci, která byla spojena s dlouhou fází přípravy, sběrem informací a analýzou rizik. Obvykle trvá tato fáze od jednoho do dvou let. „*Dlouho jsme s rodinou přemýšleli, kam po škole. Vysoké školy v Rusku nevypadaly moc atraktivně. Začali jsme hledat něco v zahraničí a vybrali jsme Polsko, Česko a Slovensko. Tehdy jsem ještě byla v deváté třídě. V desáté jsme nakonec rozhodli, že mám jet do Čech.*¹” (Respondent 4, 26.3.2016, Brno)

Tady je migrace racionálním procesem rozděleným na mnoho malých postupných etap,

¹ V posledním ročníku střední školy v Rusku chodí studenti do jedenácté třídy.

z nichž každá nese s sebou částečné oddálení od sociálního kontextu referenční skupiny migranta a přechod k novému kulturnímu kontextu. Možno říci, že většina lidí si ještě před vlastní migrací formuluje mentální mapu nového prostoru, která zahrnuje jak prostorovou, tak i sociální charakteristiku.

V případě migrace se zdrojem informace často stává člen rodiny nebo známý, který vystupuje v roli zprostředkovatele mezi migrantem a potenciálním cílem migrace, a také vytváří určitý kontext, ve kterém se formují představy migranta o budoucnosti. V některých případech vystupovaly jako zdroj informace knihy, filmy a televizní pořady o Brně. „*Nejspíš nuda, což je spojeno s filmem, na který jsem se díval před odjezdem do Čech. „Nuda v Brně” - tak se jmenoval ten film. Nuda – slovo, které se vrylo do paměti. No.. Brno lze nazvat nudným.*” (Respondent 6, 27.3.2016, Brno)

Daný příklad dobře ukazuje, jak prostorové reprezentace mohou vzniknout ještě před samotným setkáním s prostorem.

V některých případech docházelo k tomu, že můj respondent nevědomě a z neznalosti porušoval pravidla komunikace v městském prostoru, čímž dělal reprezentace prostoru, který jsme definovali dříve, ještě více zřejmým (přehledným). „*Mám jeden příklad s bankomatem. Tehdy jsme ještě nevěděli, že v Česku musíš držet větší distance ve frontě. Zvykli jsme si, že v Rusku je to naopak - všichni stojí moc blízko. Tak ze zvyku jsme se postavili těsně vedle bankomatu, kde vybíral peníze nějaký muž. On na nás začal křičet a vyhrožovat tím, že zavolá policii. Na začátku jsme vůbec nechápali, co se děje, pak už nám to vysvětlil někdo z kolemjdoucích..*” (Respondent 7, 27.3.2016, Brno)

4.3.2 Podprostory města

V mentálních mapách je dobře vidět, jak migranti dělí prostor na další podprostory, kde se člověk cítí a chová odlišnými způsoby. Tyto komunikace lokalizované v prostoru polí jsou fragmenty městského kulturního prostoru. V podstatě jsou tím, co Goffman popisoval jako „regiony“ - „místo do určitého stupně ohraničené bariérami vnímání“ [Goffman 1959:108].

Prvním a zásadním je dělení na "svá" a "cizí" místa. Pro všechny respondenty je velmi

důležitý prostor jejich bytu, protože se pro ně stává jediným místem, kde můžou být sami sebou, relaxovat a cítit se jako doma. Avšak tento prostor zůstává docela otevřený pro kamarády a dokonce i méně blízké lidi. Protikladem vlastního bytu je ulice - někdy rušná, někdy klidná. Ulice je dobrým příkladem jedné z nejrozmanitějších, nestrukturovaných a multifunkčních veřejností. Zde působí v urbánní sociologii klasiky popsaná anonymita s maximální ostroží. Agenty daného podprostoru dobře charakterizuje věta: „Obyvatel města - to je neznámý kolemjdoucí“. Balancují mezi anonymitou a blízkostí, jsou spojeni vzájemným očekáváním. Tato očekávání se upevňují se ve formě norem a latentně regulují chování obyvatelstva a zároveň mění místo v prostor podle definice De Certeaua, kterou jsme uvedli v teoretické části.

Jedním z hlavních požadavků slušného chování na ulici je pravidlo nevměšování se. Distance zde hraje roli filtru, přispívá k řešení problému informačního přetížení a umožňuje řešit každodenní problémy bez silného citového zapojení. Porušování této hranice dovoleného ve veřejném prostoru vede k vytlačování porušovatele zpátky do anonymity. Umění udržovat distance je klíčovým pro život ve městě.

Někde na styku soukromého prostoru a ulice leží podprostor polo veřejný, který zahrnuje: dvory domů, boční ulice, schodiště, výtahy. Zde může být anonymita nahrazena jinými formami komunikace, nicméně účastníci komunikace udržují značnou distanci při své částečné integraci. Příkladem může být 'ceremoniální' ve vztazích se sousedem, když kontakty mezi blízko žijícími lidmi jsou omezeny jen na pozdravy a obecné otázky. Je tady vidět rozpor mezi blízkostí ve fyzickém prostoru a značnou vzdáleností v sociálním prostoru.

Na rozdíl od výše popsaných podprostorů, prostor divadel a muzeí je více strukturovaný, a to jak z hlediska cíle pobytu v něm, tak i z hlediska organizace specifických praktik. Rozhovory ukázaly, že migranti daná místa navštěvují velmi zřídka. Částečně to je způsobeno velkým rozdílem ve vztahu k umění v Rusku a v Evropě. V Rusku je umění vnímáno spíše jako elitní, nikoli masové. Druhým důvodem bude obsah samotných děl umění, který často zůstává pro migranty nesrozumitelným.

Většina migrantů spojuje Brno především s historickým centrem nebo s jeho významným elementem. Centrum Brna plní funkci vodítka jak pro občany, tak pro návštěvníky města, a proto je nejčastěji označeno jako nejvýznamnější prostor. Právě v centru je soustředěn největší počet uzlů a orientačních bodů, na které poukazovali moji respondenti. Daný element pomáhá migrantovi lépe pochopit strukturu města. Možno říct, že centrum zahrnuje všechny hlavní znaky městského prostředí, kde hlavní je rozmanitost a je nejlepším příkladem reprezentací prostoru.

Nakonec se v rozhovorech s respondenty objevila ještě jedna kategorie míst, která můžeme označit jako "nežádoucí místa" nebo "místa strachu". V daných lokalitách se respondenti z určitých důvodů (špatné osvětlení, dav, hluk, přítomnost cizinců, špatná reputace, osobní negativní zkušenost) cítí nepříjemně nebo cítí nebezpečí. Tato místa buď zůstanou na kognitivních mapách prázdná, nebo jsou naopak zobrazována velmi podrobně.

4.4 Aplikace Lynchovy koncepce a analýza mentálních map

Po naskicování mapy Brna byli všichni respondenti požádáni o barevné vyznačení míst, která se jim jeví jako nejvýraznější. Při interpretaci map respondentů byla použita metoda Kevina Lynche, která rozlišuje prostředí na cesty, okraje, oblasti, uzly a významné prvky. Všechna místa a prvky, které uvedli respondenti, byly rozděleny do kategorií: nejvýraznější, výrazné a nevýrazné. Kritériem rozdělení bylo to, kolik respondentů který prvek kolikrát zmínilo.

4.4.1 Cesty

Za cesty jsou považovány ty prvky, po kterých se jedinci obvykle, příležitostně nebo jen potenciálně pohybují. Patří mezi ně cesty, cestičky, pěšiny, ulice, chodníky, silnice, kanály, železnice atd. V městské části lze vymezit několik druhů cest. Především to jsou cesty historické, které se většinou nacházejí v centrální části města. Jedná se o úzké uličky v pěší zóně s přístupem motorových vozidel pouze na povolení.

Nejvýznamnějšími cestami tady jsou ulice Masarykova a Česká. Ulice Masarykova prochází středem historického centra města od dopravního uzlu hlavního nádraží na náměstí Svobody. Ulice je obklopena krásnými historickými domy, má tramvajové koleje a po celé šířce je ozdobena světelnými dekoracemi se symbolikou města. Masarykova ulice je střední osou Brna, kde se nachází největší akumulace atraktivních cílů. Všechny tyto faktory vytvářejí velmi silnou image dané trasy. Podobně je tomu také u ulice Česká, která začíná křižovatkou ulic Brandlova a Joštova a končí také na náměstí Svobody.

Dalšími méně významnými cestami jsou ulice Veveří, Lidická a Cejl. Tyto cesty jsou vymezené specifickým druhem dopravy, jakým jsou tramvaje. Žádná ze tří ulic nemá slinou image, avšak většina respondentů je zmínila jak v rozhovoru, tak i na mentální mapě. To je podmíněno tím, že jsou klíčovými dopravními cestami do centra města. Poslední cestou zmíněnou respondenty je ulice Husova. Jedná se o zvláštní případ, kde se ulice, která je řazena spíše mezi okraje, stává cestou, protože je v podstatě průhledem na významné prvky, konkrétně na Denisovy sady.

4.4.2 Okraje

Za okraje jsou pokládány taktéž liniové prvky, které ale nejsou jedinci přímo využívány, ale naopak brání příčnému pohybu, popřípadě představují nějakou mentální hranici (například strachu). Často je představují ploty, zídky, břehy, železniční násypy, dálnice, řeky, protihlukové zdi, hranice zástavby, ale tuto funkci mohou plnit i některé ulice.

Nejvýznamnější okraje se nacházejí na území městské části Brno-střed, jsou to především ulice, které vznikly na místě původních hradeb města Brna. První ulice, která významně odděluje historické peší centrum od západní části města včetně hradu Špilberk, je ulice Husova. Jedná se o širokou ulici probíhající od Denisových sadů až k Červenému kostelu a navazující na ulici Koliště. Významným okrajem je už zmíněná ulice Koliště, která je zároveň důležitou dopravní cestou. Fyzicky a funkčně odděluje prostor centra od přilehlého okolí. Tento prostor je však primárně využíván pro automobilovou dopravu.

4.4.3 Oblasti

Mezi oblasti řadí Lynch ty plošné prvky, které mají jednotný charakter. Mohou to být oblasti určitého využití území, určitého typu zástavby, určité hustoty vybrané charakteristiky, nebo oblasti vyvolávající určitý pocit. Jeden respondent uvedl v rozhovoru, že *“Brno si lze nejjednodušeji představit jako květ, kde centrum bude květním lůžkem a ostatní části okvětím”* – viz obrázek mentální mapy respondenta. Jako jednoznačně nejvýraznější oblast je uváděno historické centrum. Hlavním rysem odlišujícím tuto oblast od okolí je především historická zástavba a docela sevřený charakter daného prostoru, což je podmíněno historií a dlouhodobě sdílenou a reprodukovanou prostorovou pamětí obyvatel města i jeho návštěvníků. Zajímavým unifikačním faktorem této oblasti je druh uzemní plochy. Historické centrum Brna je dlážděno kostkami na rozdíl od asfaltového okolí.

Dalším faktorem vymezujícím jednotlivé oblasti je městský ruch. Většina respondentů zmínila v interview oblast, která je ohraničená ulicemi Veveří, Lidická a Údolní. Pro tuto oblast je charakteristická koncentrace hospod, barů a dalších zábavních podniků, což dělá tuto oblast přitažlivou hlavně ve večerních hodinách. Zástavbu této oblasti tvoří mnohapatrové z velké části historické domy a domovní blok Tivoli na nároží Konečného náměstí a Jiráskovy ulice, který vytváří dané oblasti silnou image. Jako významnou oblast v negativním slova smyslu můžeme uvést Cejl, který se objevil na všech mentálních mapách respondentů. Charakteristikou vymezující tuto oblast je přítomnost romské národnosti.

4.4.4 Uzly

Za uzly jsou pak považována ta významná místa, do kterých lze vstupovat – tedy křižovatky, zastávky veřejné dopravy, obchodní domy, místa střetávání atd. Uzly jsou vždy spojeny s velkou koncentrací lidí, kteří zde přestupují nebo tady mají sraz. Hlavním uzlem ve městě je samozřejmě prostor hlavního nádraží. Jedná se o významný železniční uzel, který spolu s mnoha tramvajovými a trolejbusovými linkami tvoří významný komunikační bod. A to hlavně v noci, kdy se na tuto zastávku sjíždějí

všechny linky městské hromadné dopravy, které se následně rozjíždějí po celém městě. Nejvýraznějším uzlem s velice výraznou image je Česká ulice. Je to důležitý přestupní uzel tramvajové a trolejbusové dopravy a místo setkávání, což vede k velké koncentraci obyvatelstva v daném prostoru. Na rohovém domě křížení ulice Česká s ulicí Joštovou se nacházejí hodiny, které jsou velmi významným prvkem. Při domlouvání srazů s respondenty nebylo pro mě překvapením, že všichni respondenti zvolili “pod hodinami” za místo schůzky.

Náměstí Svobody, které se nachází přímo ve středu centra, je výrazným uzlem. Jedná se především o vyústění mnoha hlavních ulic centra, velkou koncentraci obchodů, restaurací a rychlých občerstvení, což přitahuje velké množství lidí. Nelze zapomenout na historickou složku náměstí, která ho dělá jedním z hlavních atraktivních cílů pro turisty. Podobným uzlem je Zelný trh, který se nachází kousek od náměstí Svobody.

4.4.5 Významné prvky

Významné prvky představují snadno rozlišitelné a zapamatovatelné objekty, které jsou v rámci svého okolního prostředí unikátní a do kterých jedinec přímo nevstupuje. Mohou to být určité dominanty na obzoru, průhledy, významné budovy, hodiny, stromy, sochy, reklamy, nápisy, loga.

Nejvýraznějším prvkem, který je nejsnadnější pro orientaci, je katedrála sv. Petra a Pavla na Petrově. Někteří z respondentů uvedli, že Brno mají spojeno s tímto místem, a to především díky jeho fyzické velikosti a umístění na kopci, což ho umožňuje rozpoznat z mnoha míst města. Kolem hradb Petrova se nacházejí Denisovy sady, jedná se o velmi krásné místo oblíbené pro procházky a setkávání se hlavně studentů. Dalším prvkem s velmi silnou imagem jsou dva kostely vedle zastávky Česká. Jsou to kostel Jana Ámose Komenského – Červený kostel a kostel sv. Tomáše na Moravském náměstí, jejich vizuální složku posiluje otevřenost prostoru ulic před nimi.

Mezi menší významné prvky řadíme hojně diskutovaný Brněnský orloj na náměstí Svobody před obchodním domem Omega. Jeho význam podporuje především

nejednoznačná podoba díla, úplně všichni respondenti ho popisovali jako “ falus”.

4.5 Kritická diskuze

V následující kapitole se zaměřím na části práce, které považují za slabší, a budu se snažit, aby jejich analýza byla co nejvíce objektivní. Celkově se mi podařilo dosáhnout cílů bakalářské práce, přesto ale některé z fází výzkumu měly drobné nedostatky. Jedním z nich je aplikace teoretických poznatků na příliš velkém území.

V průběhu výzkumu to mělo vliv na mentální mapy respondentů, které byly velice různorodé, a najít v nich společné body bylo poměrně problematické. Kvůli tomu se nepodařilo vytvořit jedinou sémantickou mapu prostoru města Brna. Možná mohl výzkum proběhnout lépe, kdybych se zaměřila jen na oblast centra města.

Dalším problematickým bodem byl výběr vzorku. Hranice mezi ruskou a rusky mluvící komunitou je docela rozmazaná a několikrát se stalo, že na začátku rozhovoru jsem zjišťovala, že respondent pochází z Ukrajiny nebo Běloruska. A to i přesto, že už při první komunikaci s respondentem jsem dávala velký důraz na to, že ruské občanství je podmínkou účasti ve výzkumu. V takových případech jsem se musela omluvit a rozloučit se s informantem. Jako další problém vidím homogenitu vzorku - většinu tvořili studenti a lidé mladší 28 let. Na druhé straně věková podobnost respondentů dobře odráží demografickou strukturu ruské menšiny žijící v Brně, jejíž většinu tvoří lidé do 30 let.

ZÁVĚR

Migrační toky mají výrazný vliv na demografické, ekonomické, politické a sociokulturní situace ve velkoměstech, která se zpravidla stávají hlavním cílem migrace. Městský prostor se proměňuje v složitý a proměnlivý komplex kulturních vzorků, sociálních statusů a různých stylů života. V této souvislosti vzniká velký zájem na zkoumání subjektivního vnímání a osvojení si prostoru velkých měst migranty a také analýze témat a situací, které určují sami migranti.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit způsoby, jakými se ruská menšina v Brně zapojuje do prostoru a jeho využívání, a dále zmapovat významy, které připisuje jednotlivým místům. Dalším cílem bylo popsat, jak tento prostor ovlivňuje aktivity, kterým se tu jeho uživatelé věnují. Empirická báze výzkumu se skládala z deseti hloubkových rozhovorů a mentálního mapování.

Z výsledků vyplývá, že z hlediska dané menšiny je Brno kvalitním a relativně bezpečným prostředím, což ovlivňuje využívání jeho nejrůznějších prostranství. Bylo zjištěno, že intenzita využívání a počet aktivit je největší v lokalitě Brno-centrum, kde je soustředěna většina služeb, které využívají zástupci ruské menšiny v průběhu dne. Centrem aktivit tady je ulice Česká a její okolí. Naopak okrajové části města zůstávají vně centra zájmu a většina z nich nebyla zaznamenána ani jedním respondentem. Bylo odhaleno, že tento fakt přímo souvisí s tím, jak dlouho migrant žije ve městě, čím větší je tento ukazatel, tím více jsou jeho každodenní praktiky rozptýleny ve městě a zahrnují i okrajové oblasti.

Nejvýznamnějšími místy jsou pro ruskou menšinu architekturní dominanty a parky, které pro ně reprezentují celé město a projevují se v podobě asociace. S jistotou lze říci, že hlavním znakem a asociací s Brnem je pro danou menšinu katedrála sv. Petra a Pavla na Petrově, dále Červený kostel a ulice Česká.

Při analýze, jak probíhá zapojení migranta do „nového“ prostoru, bylo zjištěno, že tento proces je vždy doprovázen desocializací, když předchozí normativní a kulturní komplexy spolu s pravidly jednání ztrácejí relevanci. Člověk s malou životní zkušeností

musí v novém sociálním prostoru prostřednictvím pozorování, napodobování, reflexe přejímat způsoby chování, komunikace a způsoby řešení problémů v něm.

Dále práce zjišťovala, jak migranti vnímají a využívají prostor. Vnímání Brna je ambivalentní a najde výraz ve dvou symbolických rozměrech. Na jedné straně se město pro migranta jeví jako jednotné nerozdělené prostředí se specifickou atmosférou. Na druhé straně migranti popisují prostor jako sémanticky nesourodý se svou vlastní vnitřní organizací. Takový prostor zahrnuje turistické památky a městské symboly; lokální a obecné orientační body; subjektivně významná místa, která migrant spojuje s vlastní biografií; „nežádoucí“ místa nebo místa strachu; symbolické nebo reálné hranice města; každodenní trasy.

Další rozdělení se týká "svých" a "cizích" míst. Jejich hranice se často kryjí s hranicemi soukromého a veřejného prostoru. Vzniká komplex symbolických podprostorů s vlastní hranicí, například soukromé byty, dvory, ulice, doprava, muzea, divadla atd. Tyto zóny se liší v tuhosti norem a intenzitě regulačních funkcí. Kromě toho hraje ve vnímání Brna důležitou roli časový rozměr. Město se stává souhrnem toku a rytmu organizující každodenní praxe lidí, který si migrant musí osvojit. Městský prostor je neoddělitelně spojen s individuálními vzpomínkami, asociacemi, biografickými příběhy, které často vystupují jako nástroj „privatizace“ městského kulturního prostoru.

Je třeba poznamenat, že některé zajímavé problémy týkající se tématu prostoru zůstaly nad rámcem daného výzkumu. Například perspektivním směrem dalšího výzkumu se může stát detailní analýza normativních komplexů a každodenních praxí charakteristických pro různé subjektivní podprostory. Dále by bylo aktuální zaměřit se na komparativní výzkum brněnských symbolů a městských veřejných míst významných pro migranty a lidi, kteří se v Brně narodili. Podrobnějšího zkoumání také vyžaduje vztah mezi strategiemi, které migranti používají pro zapojení se do prostoru, a jejich ekonomickými strategiemi. Konečně je možné analýzu reprezentace městského prostoru obohatit detailním zkoumáním percepce prostoru různými generacemi.

Za nejvýznamnější přínos práce považuju hlavně osobní zkušenost, a to jak z hlediska praktické zkušenosti s výzkumem v terénu, tak z hlediska získání nových teoretických poznatků a umění pracovat s vědeckou literaturou.

Použitá literatura

1. Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso
2. Barth, Fredrik. 1969. *Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference*. Boston: Little, Brown and Co.
3. Berry, John.W. 1997. Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34
4. Certeau, Michel de. c1984. *The practice of everyday life*. Překlad Steven Rendall. Berkeley: University of California Press.
5. Clifford, James. 1994. *Diasporas*. *Cultural Anthropology*, 9(3):302-338
6. Crang, Mike. 2005. „Time: Space.“ Pp. 199-220 in Cloke, P., Johnston, R. (eds.). *Spaces of geographical thought: Deconstructing human geography's binaries*. London: Sage.
7. le Coadic, Article. 2005. *Débats sur l'identité et le multiculturalisme* Moscou, Institut d'ethnologie et d'anthropologie, Académie des sciences de Russie
8. Černík, Jan. 2006. Vietnamští žáci na základních školách: náčrt problémů a přístupu. In: Kocourek, J.; Pechová, E. (ed.). *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: Nakladatelství H&H: 169-177.
9. Davis, Mike. 1990. *City of quartz: excavating the future in Los Angeles*. New York : Verso. The Haymarket series.
10. Drbohlav, Dušan., Lupták, Milan., Janská, Eva., Bohuslavova, Jaroslava. 1999. *Ruská komunita v České republice. Výzkumná zpráva grantu M V ČR*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK.
11. Ezzy, Douglas. 2002. *Qualitative analysis: practice and innovation*. London: Routledge. Social research today.
12. Flusty, Steven. 2005. „Postmodernism.“ Pp. 169–174 in David Atkinson, Peter Jackson, David Sibley, Neil Washbourne (eds.). *Cultural Geography: A Critical Dictionary of Key Concepts* . London: I. B. Tauris.
13. Foucault, Michel. Of Other Spaces. *French journal Architecture / Mouvement / Continuïte*. 1984 (October).
14. Frantál, B., Kunc, J., Nováková, E., Klusaček, P., Martnát, S., Osman, R. (2013): *Location Matters! Expploring Brownfields regeneration in a Spatial*

- Context (Case Study of the South Moravian Region, Czech Republic). Moravian Geographical Report, 21 (2): 5-19.
15. Gabal, Ivan. 2004. *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*. Praha: GAC.
 16. Gehl, Jan. 2000. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Boskovice: Albert.
 17. Glazer N. Moynihan D.P. Ethnicity. Theory and Experience. Cambrige-Mass 1975. 2. Heckmann F. Ethnischen Minderheiten, Voile und Nation.- Frankfurt am Main., 1997. S. 8, 56. 3. Wallman S.
 18. Goffman, Erving. 1999. *Všichni hrajeme divadlo: sebe prezentace v každodenním životě*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.
 19. Harvey, David. 1988. *Social justice and the city*. Oxford: Blackwell Publishers.
 20. Hejnal, O. Hilton jako "fekální dvůr": Socioprostorové aspekty bezdomovectví. Sociologický časopis, 2013, roč. 49, č. 2, s. 241-267.
 21. Heckmann Friedrich. 1983. Ethnicity and Nationality: bibliographical Guide. Seatle & London., Ibid. Theoretical Perspectives on Ethnicity and Nationality P. 253-265
 22. Huntington, Samuel P. 2004. *Who Are We? The Challenges to America's National Identity*. New York Simon & Schuster
 23. Jacobs, Jane. 1961. *The death and life of great American cities*. New York: Alfred A. Knoff. Vintage Book.
 24. Kimminich, Otto. 1983. *Grundprobleme des Asylrechts*. Front Cover. Wissenschaftliche Buchgesellschaft
 25. Lefebvre, Henri. 1991. *The production of space*. Překlad Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell.
 26. Lefebvre, Henri. c2004. *Rhythmanalysis: space, time, and everyday life*. New York: Continuum.
 27. Leontiyeva, Yana a Martin VÁVRA. 2009. *Postoje k imigrantům*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
 28. Leontiyeva Yana. 2004. Ukrajinská komunita v České republice. Heterogenita postojů a sociální distance. Diplomová práce. Praha: Katedra sociologie, FSV UK.

29. Lewis-beck, Michael S., Alan BRYMAN a Tim Futing LIAO (eds.). 2004. *The Sage encyclopedia of social science research methods*. Thousand Oaks: Sage Publications. Sage reference publication.
30. Löw, Martina. 2001. *Raumsoziologie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
31. Lynch, Kevin. 2004. *Obraz města: The image of the city*. Praha: Polygon.
32. Matoušek, Roman., Osman, Robert (ed.). 2014. *Prostor(y) geografie*. 2015. Praha: Karolinum
33. Mioviský, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. Psyché (Grada).
34. Mitchell, Don. *Introduction: public space in the city*. 1996. Department of Geography. University of Colorado. Boulder.
35. Musil, Jiří. 1967. *Sociologie soudobého města*. Praha: Svoboda. Sociologická knižnice.
36. Nizamova, Larisa. 2009. *Ethnicity in the Multicultural Megalopolis: the Tatar Ethno-Cultural Practices in the USA*. Kazan: Kazan Federal University.
37. Novák, Jakub., Jana Temelová. 2012. „Každodenní život a prostorová mobilita mladých Pražanů: pilotní studie využití lokalizačních dat mobilních telefonů.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 48 (5): 911-938.
38. Osman, Robert. 2010. Behaviorální a humanistická konceptualizace lidské teritoriality. Rigorózní práce. Brno: Masarykova Univerzita
39. Otčenášek, Jan. 2003a. Imigranti z Bulharska v České republice. In: Uherek, Z. (ed.). *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha: Akademie věd České republiky: 293-304.
40. Plochová, Kateřina. 2005. Spontánní migrace z Ukrajiny do České republiky. Obyvatelé Čechohradu. In: Uherek, Z. a kol. *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR: 162-175.
41. Park, Robert E. 1925. The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the City Environment Source. *American Journal of Sociology*, Vol. 20, No. 5 (Mar., 1915), pp. 577-612

42. Pospěch, Pavel. 2015. *Od veřejného prostoru k nákupním centrům: svět cizinců a jeho regulace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie (Sociologické nakladatelství).
43. Pospěch, Pavel. 2013. Městský veřejný prostor : interpretativní přístup. Sociologický časopis, Praha, Sociologický ústav AV ČR, Praha. ISSN 0038-0288, 2013, vol. 49, no. 1, s. 75-100.
44. Pospíšilová, Lucie., Ouředníček, Martin. 2011. Časoprostorové chování středoškolských studentů bydlících v zázemí Prahy. In: Galčanová, L., Vacková, B., Ferenčuhová, S. (eds.): Třetí město. Pavel Mervart/Masarykova univerzita, Červený Kostelec/Brno, s. 99–132.
45. Reichel, Jiří. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. Sociologie (Grada).
46. Schmeidler, Karel. 2001. *Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě*. Vyd. 2. Brno: Z. Novotný.
47. Siwek, Tadeusz. 2011. *Percepce geografického prostoru*. Praha: Česká geografická společnost. Geographica.
48. Sládek, Karel. 2010. *Ruská diaspora v České republice: sociální, politická a religiozní variabilita ruských migrantů*. Praha: Pavel Mervart.
49. Soja, Edward W. 1989. *Postmodern geographies: the reassertion of space in critical social theory*. London: Verso.
50. Sorkin, Michael. 1992. *Variations on a theme park: the new American city and the end of public space*. New York: Hill and Wang.
51. Strauss, Anselm L. a Juliet CORBIN. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce.
52. Triandis, Harry C. 1994. *Culture and Social Behavior*. New York: McGraw-Hill
53. Uherek, Zdeněk a kol. 2014. Analýza uživatelů a užívání městského veřejného prostoru hl. m. Prahy. Výzkumná zpráva. Etnologický ústav AV ČR,
54. Uherek, Zdeněk., Weinerová, Renata. 2005. Analýza romské migrace se Slovenska na území České republiky. Český lid, Roč. 92, č. 1, s. 17-33)
55. Vašát, Petr. 2012. „Mezi rezistencí a adaptací: Každodenní praxe třídy nejchudších“. Sociologický časopis 48 (2): 247-282.
56. Zaretsky, Eil., Znaniecki, Florian., Thomas, William I. 1996. *"Introduction". The Polish Peasant in Europe and America: A Classic Work in Immigration History*. University of Illinois Press.

57. Zilynskyj, Bohdan. 2003. Ukrajinci českých zemí po roce 1989. In: Uherek Z. (ed). Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001. Praha: Akademie věd České republiky: 597-617.

Пřílohy

Пříloha 1: Scénář rozhovoru

Vztah k prostoru	1. Jaký je váš vztah k Brnu? Ваше отношение к Брну? 2. Jak dlouho zde žijete? Сколько вы здесь живете? 3. Proč zde jste? Почему вы здесь живете?
Vymezení prostoru	1. Co vás nejdříve napadne když se řekne Brno? Что приходит Вам в голову в связи со словом Брно? Как бы Вы описали Брно в самом широком смысле? 2. Ryhle nakreslite mapu centra Brna a jeho blízké okolí. Nečekáme od vás přesný plán, jen hrubou skicu. Просим Вас нарисовать эскизный план центра Брна/Сделайте его так, как если бы Вам надо было кратко описать город незнакомцу, охватывая все главные особенности, если нужно стремиться к тщательности рисунка — достаточно грубого наброска. 3. Podrobně popište trasy, kterými se obvykle pohybujete do místa práce\ studia\ o víkendu\ v noci. Popište vše co vidíte, slyšíte a cítíte. Дайте, пожалуйста, полное и подробное описание маршрута, которым Вы обычно двигаетесь

	от дома к месту работы/учебы. Опишите, как Вы двигаетесь по маршруту, опишите в последовательности все, что Вы видите, слышите, обоняете по пути, включите сюда те приметные знаки, которые важны для Вас, а также те ориентиры, которые бы Вы назвали незнакомцу, чтобы он двигался тем же путем. Не имеет значения, если Вы не можете вспомнить названия улиц или других мест.
Vnímání prostoru	1. Máte nějaké zvláštní pocity v určitých místech své cesty . Jsou někde během vaší cesty místa, kde nevíte, kde to vlastně jste? Есть ли у Вас какое-то особое эмоциональное отношение к различным участкам Вашего маршрута? Есть ли на нём участки, где Вы не совсем уверены в местонахождении? 2. Které části centra Brna považujete za nejvýraznější\ mrtvé\ čisté? Mohou být malé i velké, ale jmenujte nám ty, které je nejsnadnější poznat a zapamatovat . Какие элементы центра Брна кажутся Вам самыми выдающимися? Неважно, — большие или маленькие, — назовите те, которые Вам легче всего опознать и запомнить. 3. Je část města, kde se necítíte bezpečně? Есть ли места в городе где вы чувствуете себя небезопасно?

Aktivita	1. K čemu využíváte tyto místa? Что вы делаете в этих местах? 2. Kde nejčastěji/ nejraději trávíte svůj volný čas ? Где вы чаще проводите свободное время? 3. Kde je podle Vás nejlepší odpočinkové místo ve městě? Како место в городе по вашему самое лучшее для отдыха?
Socio-demografické údaje	Pohlaví: Věk: Vzdělání: Škola: Ročník: Bydliště:

Příloha 2: Ukázka transkripce rozhovoru

Respondent 8

Tazatel: tučné písmo

Respondent: původní písmo

- **Давай начнем с того как ты вообще в Брне оказался, как ты сюда приехал, приехал ли ты один и в каком году это было?**

- В Чешскую республику приехал я в 2014 году сразу после окончания своей средней школы. Решение это было обоюдное с родителями, обсуждалось оно давно - уже за два года до того как я переехал. Все эти два года я готовился к тому, что буду учиться за границей. Упор со школьных предметов, экзаменов перенесся больше на подготовку например языковую. Я учил чешский язык

полгода работая при посольстве чешской республики и в итоге я поехал на языковые курсы в Прагу, где у меня были не только язык но и предметы по которым я готовился ко вступительным экзаменам.

- С чем у тебя вообще ассоциируется Брно, что приходит первое в голову?

- Я не знаю, для меня после Праги, после моего дома Брно было просто другим. Оно меньше, здесь масштабы абсолютно другие и ассимиляция здесь проходит здесь более-менее сложно, как это было для меня. Тем не менее город мне нравился с самого начала и он у меня ассоциируется... так как он близко к Вене расположен он у меня ассоциируется с таким более-менее центром Европы. Так как здесь куча учебных заведений с каким-то образовательным центром.

- Можешь попробовать нарисовать эскизный план Брна? Просто все что приходит тебе в голову. Просто рисуешь все, что приходит в голову, не важно что. Это могут быть какие-то маленькие детали. Просто представь, что к тебе приезжает твой друг из Тагила и у тебя пары, ты не можешь с ним побыть и тебе нужно быстро нарисовать какой-то план чтобы он примерно понимал как ему здесь ориентироваться и так чтобы он мог тебя найти.

- Я тебе понимаю

- Даже если тебе приходит в голову какая-нибудь постоянно перевернутая помойка на Цейле то ее тоже можно нарисовать если она тебе запоминается. То есть субъекты. которые врезаются тебе в память. Можешь использовать синий цвет, чтобы отмечать места, которые ты воспринимаешь негативно. Это Цейл?

- Ну да, он приблизительно так расположен, я в точности...

- Не важно

- Здесь например... здесь расположен Комаров... Такая южная часть города в которой особо жизни не найдешь. Вот здесь располагаются такие объекты как полиция для иностранцев, всякие там ущербные общаги и так далее. Там так же много цыган. Ну не так же как на Цейле, но в соотношении с остальным городом много.

- То есть эти места ты посещаешь только по надобности?

- Да, да, да

- Просто так ты там не бываешь?

- Не, встретиться если с кем-то кто там живет. Вот, что бы еще... Центр он как бы центр.

- Какие места ты чаще всего посещаешь в городе? Между какими точками в течении дня ты обычно...

- Я много выпиваю и поэтому я за вот эту черту (черта центра) я обычно не выхожу. Там самая большая концентрация баров.

- Питейных заведений

- Да, каких-то заведений где можно послушать музыку. Вот, выпить. Здесь же находится университет приблизительно. То есть по сути Брно такой город где при обычном раскладе можно не выходить за вот эту вот черту (черта центра) и чувствовать себя комфортно. Вот, собственно тебе много и не остается, так как по масштабам, как было раньше сказано, ни с Тагилом, ни с Прагой Брно не сравнится.

- а есть места в которых ты чувствуешь себя дезориентированным или тебе тяжело в них ориентироваться или они вызывают какие-то негативные эмоции. Может, не знаю, концентрация мигрантов или какие-то зоны...

- Как бы хрестоматийно это не звучало улица Цейл слишком какого-то... какую-то эйфорию она не приносит. Еще есть такие места где прям очень много эразмусовцев постоянно, всяких вот таких вот человек. Ты себя чувствуешь как в другой вообще цивилизации. Это приблизительно отсюда и навех, там Шилиндрово намнести и вот они там постоянно особенно вечером висят по каким-то клубам, которые как-будто служат vyhradnm эразмусовцам. Как бы мне это слишком кайфа не доставляет, вот. А в остальном, как бы если говорить о том, что находится за чертой вот этой вот (черта центра), кралово поле например - оно все как бы ни о чем абсолютно, там просто по сути такие жилые, можно сказать спальные районы просто, куда просто собираются и где живет рабочий класс, где все просто отсыпаются после работы и потом снова идут на эту работу. Как бы оно ни о чем.

- Понятно, ты не используешь в этих местах услуги или еще что-то...

- Ну, очень редко. Вот например в северной части города, вот здесь далеко, когда то там я занимался теннисом просто потому что это были какие-то самые дешевые корты. Вот здесь вот я жил (Комаров) потому что здесь было дешево всего жить.

- Как ты оцениваешь нынешнее свое жилье? Тебе комфортно находится в том районе?

- Я нахожусь недалеко от центра, то есть дорога до универа у меня занимает около 15 минут. до работы точно так же. Вот, как бы меня устраивает инфраструктура моего района, доступность до центра, как я уже говорил. Само место жительства это конечно немножечко как бы 9.45. То есть там ничего. там я живу с парнем, чехом, в одной небольшой комнатке, вот, и это мне доставляет какой-то дискомфорт, что-то в этом есть такого. То есть ты не можешь прийти домой, вот так вот завалиться на кровать и все такое. Как бы ты не чувствуешь такой полной свободы. То есть там ты как-то косвенно зависишь не только от него, но и от всех людей, которые живут в общежитии, так как комнаты маленькие, потолки низкие, стены тонкие. И ты как бы чувствуешь себя частью такой вот...

- Это не совсем *soukrome* пространство?

- Да, вот... Как дословно - общежитие.

- То есть там у меня на этаже например очень много всяких индусов, которые постоянно что-то готовят на кухне и мне это страшно воняет в комнату. Или что-то такое. Ну вот какие-то такие моменты, которые не доставляют. По стоимости это тоже за те условия которые предоставляются это высокая цена - то есть там порядка четырех тысяч крон в месяц, что значит... Что жовольно дешево на самом деле за эти условия.

- А используешь ли ты общественный транспорт в течении дня? Как часто ты его используешь?

- Как правило два-три раза в день. Несмотря на то что многие объекты до которых я хожу как бы доступны пешком все равно транспортом пользуюсь потому что это относительно... нет ну это дорого. Потому что это просто быстрее, да и все. Три раза обычно за день.

- А когда ты едешь ты слушаешь музыку, смотришь в окно или читаешь или как? Ты следишь за пейзажем?

- Вот раньше у меня было такое убеждение что нужно смотреть за жизнью, нужно как-то смотреть вокруг, слушать, что люди говорят, что-то такое. Но это было на первых порах когда я как бы был увлечен языком, когда мне было интересно слушать как говорят...

- Сколько примерно длился этот период после переезда?

- Около полугода. А дальше на самом-то деле я понял, что по сути чего? Они такие же люди как и мы. Язык я уже более-менее как разговариваю. Ну и чаще всего я просто погружен в музыку да и вот.

- Ты испытывал стресс в это время? То есть у тебя было больше желания и мотивации на тот момент узнать что-то новое о культуре потому что тебе надо было в нее как-то ассимилироваться здесь, насколько сильный стресс ты испытывал в связи с этим активным процессом ассимиляции?

- На самом то деле стресса у меня особо и не было. Это был такой особенный период. но тем не менее я не чувствовал каких-то там стрессов и так дальше. Я понимал, что все, что происходит оно нормально. Вот и поэтому я не старался как-то преувеличивать какие-то эффекты. которые делает эта среда на меня и какие-то свои эффекты на нее.

- А в городе есть такие места где ты ориентируешься например по запаху или звуку? Или когда ты проходишь мимо этих мест то ты всегда замечаешь одни и те же звуки или одни и те же запахи. Есть что-то такое? Очень многие отмечают например переход у надражи, там орешками пахнет.

- С чего начнем?

- Запахи давай

- Итак я вот в этом переходе, как ты сказала, я там стараюсь вообще не ходить. Так как это вообще странное абсолютно. То есть это огромное закрытое пространство и постоянно какие-то бомжары, постоянно вообще проходной двор какой-то непонятный с непонятными людьми и как бы не кайфово постоянно держаться там за карманы и так далее. А по запахам...

- То есть там ты чувствуешь себя не в безопасности?

- Можно и так сказать. Ну вот как бы не в физической, а в такой какой-то.

- Дискомфорт?

- Да. Вообще по этим... На главном вокзале например, это такое место где постоянно, вот даже если ты закроешь глаза и тебя вот посто туда засунут и ты не будешь знать куда тебя дели, ты поймешь что ты на главаке потому что там постоянно люди шастают, постоянно орут, постоянно слышно запах фастфудов. Вот, это такое. А так особо по запахам не скажу наверное.

- А внутри города уличные музыканты привлекают твое внимание или ты обычно проходишь и не акцентрируешь на этом внимания?

- Кстати вот то, что я здесь запомнил это то, что здесь уличная музыка качественно отличается от нашей домашней. То есть здесь музыканты, здесь выходят люди действительно какие-то талантливые. Я бы так сказал. Хотя их здесь относительно немного, но они как-бы, они приносят что-то такое кайфовое в жизнь. То есть это придает своего шарма такого. Часто стоит мужик на центральной площади и его песни как-то - вот ты идешь по улице, слышишь, смотришь на это все и чувствуешь себя как в другом времени каком-то. Обращаю ли я на них внимание? Я конечно обращаю внимание, но например ни разу не было чтобы я так остановился и послушал или там бросил денег. Я всегда как бы мимо прохожу, но как-бы чувствую, что они вот... чувствую присутствие, но как-то особо внимания какого-то не обращаю.

- А если ты с кем-то встречаешься в городе обычно какие места для встреч ты выбираешь? Ну когда вы договариваетесь на время... И одни и те же ли места ты выбираешь для своих друзей и для людей, которых не знаешь? То есть ты вот человека первый раз видишь и тебе надо с ним договориться о встрече где-то. Выберешь ли ты тоже место что и со своим другом близким здесь или другое?

- Ну в Брно это такой традицией уже стало, что место встречи здесь изменить нельзя особо. То есть здесь есть двое часов под которыми ты можешь встретиться. Будь то эти часы которые стоят на площади Свободы, эти, знаете, каких их правильно? Вообще там по солнцу можно определить...

- Орлой

- Ну да вообще, брненский орлой. Или же часы которые находятся в конце улицы Чешской. На самом то деле будь человек знакомый или не знакомый ты все равно назначишь встречу там. Почти всегда вот так происходит. Но часто если намечается какой-то например алкогольный марафон то можно встречу в первом заведении назначить.

- А зеленые зоны как ты оцениваешь в Брне? Много их или мало? Хотелось бы тебе чтобы их было больше.

- На самом деле устраивает. В состоянии окружающей среды как бы меня все

устраивает. то есть эти парки как бы вносят свою лепту в общее состояние. Их здесь как по мне довольно много и достаточно можно сказать. Они все как бы в хорошем состоянии и сравнивать например вот с Тагилом это абсолютно другой уровень. То есть здесь везде, как говорят знаете, мусорных баков должно быть как мусора. Здесь это как бы соответствует этому. То есть здесь чисто. Здесь ухаживают как бы за газонами, за растениями, тут все культивируют, вот и оно все выглядит как бы по человечески. И это мне как бы напоминает, что я нахожусь в Европе. Ну так же в этих зеленых зонах устраивают какой-то эртертеймент, какие-то концерты, эвенты интересные...

- Как часто ты посещаешь акции, которые проходят в городе?

- Я посещаю так как я студент. Для меня все это как бы упирается не только в желание но и в наличие свободного времени и денег для этого. То есть там как бы факторов больше, но при возможности.

- Как относительно твоего родного города? Здесь акций больше?

- Да, да, да. Ну что сказать - да. Так как на самом деле в моей глубинке там если и происходит что-то интересное то об этом как бы уведомляют всех еще за полгода до этого эвента. Там не происходит ничего грандиозного - туда не приезжают какие-то всемирно известные группы. Я не скажу, что в Брно всемирно известные группы приезжают. Здесь вот есть Прага, куда тебе как бы добраться пару часов и в том-то плюс Брно собственно, что у тебя инфраструктура, что тебе раз - и добрался. Ивентов очень много, тут как бы люди к этому так относятся, что если вот мы живем в таком небольшом городке нам тоже нужно для себя вот что-то устраивать и чтобы постоянно что-то было, чтобы мы здесь не скучали, потому что в Брно заскучать как по мне даже чехам очень просто. И да, их здесь действительно много и они здесь довольно разнообразные и всегда есть из чего выбирать.

- А в плане темпа, ритма города ты чувствуешь себя комфортно? Или хотелось бы ускорить? Или наоборот еще более размеренно?

- На самом то деле я как-то раньше думал, что хотелось бы все как-то ускорить и так дальше. А потом я понял то, что на самом то деле все и так нормально. пускай все так и будет, там посмотрим. Что, все устраивает и оно... Как бы смотришь, что успеваешь более менее учиться, успеваешь работать + встречаться с друзьями и у

тебя есть время на какое-то саморазвитие, на чтение, на... вот стихи я пишу например. То есть на это времени хватает и тебя ничего не гонит относительно, ну если дедлайнов нет завтра или послезавтра. И то есть оно так более-менее размеренно, нормально.

- А в плане коммуникации ты стараешься общаться больше с рускоязычными ребятами или все таки как-то найти баланс между общением как с чехами, так и с соотечественниками.

- Здесь происходит так, что я никогда не стараюсь найти людей по тому на каком языке они говорят. То есть я сужу по тому вот например какие люди. Если мне нравятся эти люди я с ними общаюсь. Как бы от языка не зависит.

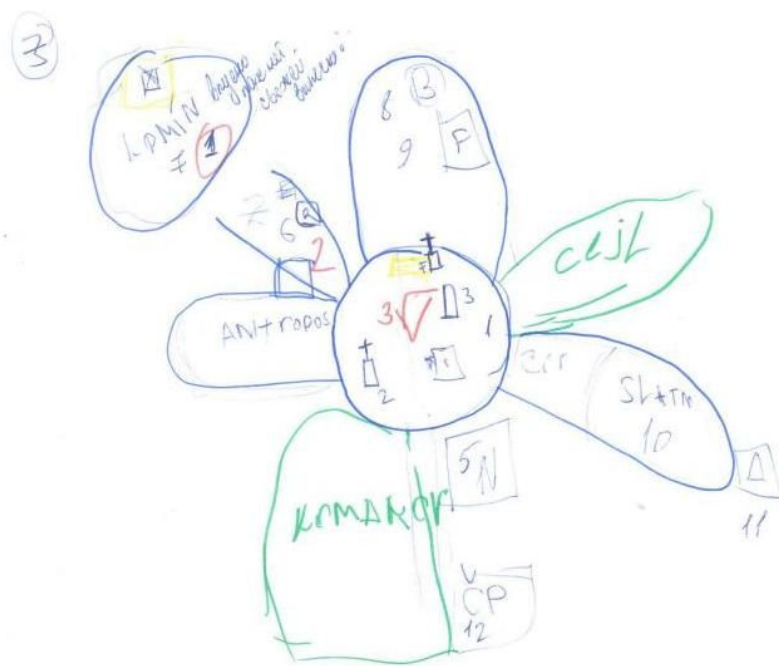
- Дискомфорт ты не испытываешь?

- Я не испытываю, но конечно какой-то дискомфорт он определенно есть. Но он уже как бы вот со временем он минимизируется. Ты уже лучше разговариваешь, тебе легче поддержать разговор, ты осознаешь вообще всякие там реалии их разговоров и вообще какой-то жизни чешской и поэтому уже легче как-то вот вести коммуникацию с людьми. Но тем не менее, в процентном соотношении к рускоговорящим... наверное каких то там 75 к 25 или 80 к 20 может даже. то есть тут тоже играет роль то, что к примеру многие мои знакомые чехи с которыми я общаюсь не менее активно, они не из Брно. То есть Брно это как бы студенческий город, куда съезжаются люди из всей Чехии и так далее. И поэтому как бы они где-то вне Брно и это тоже влияет...

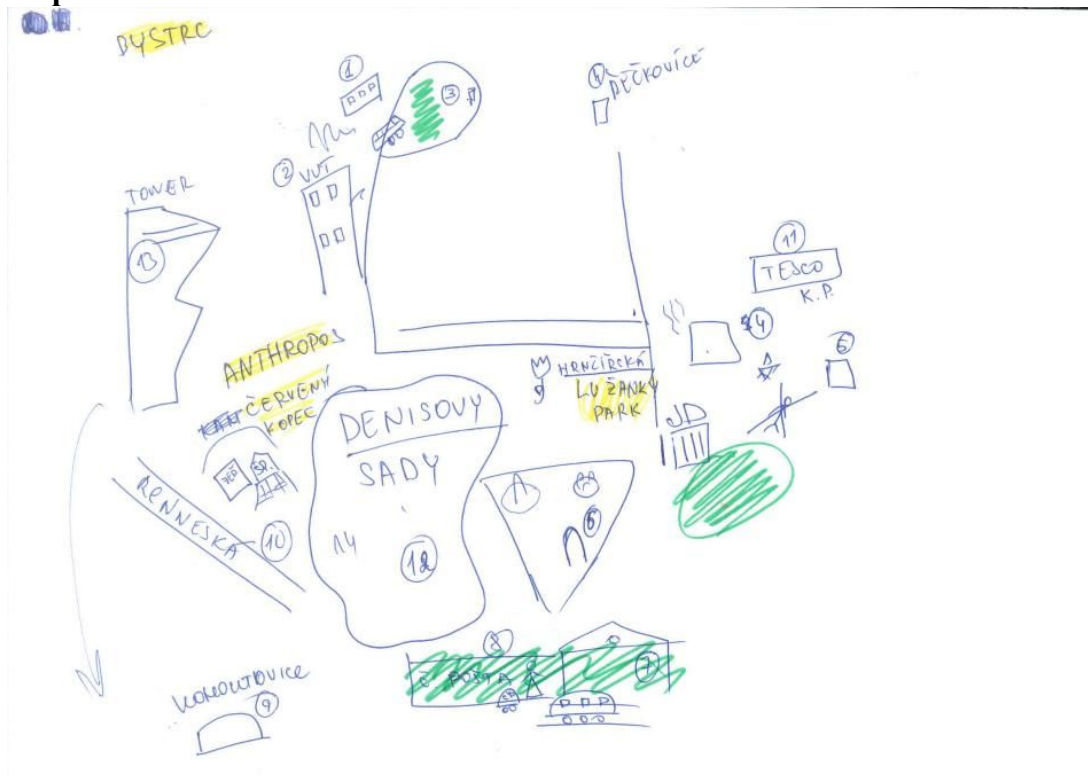
- Я думаю можно закончить, спасибо большое.

Příloha 3: Ukázka mentálních map

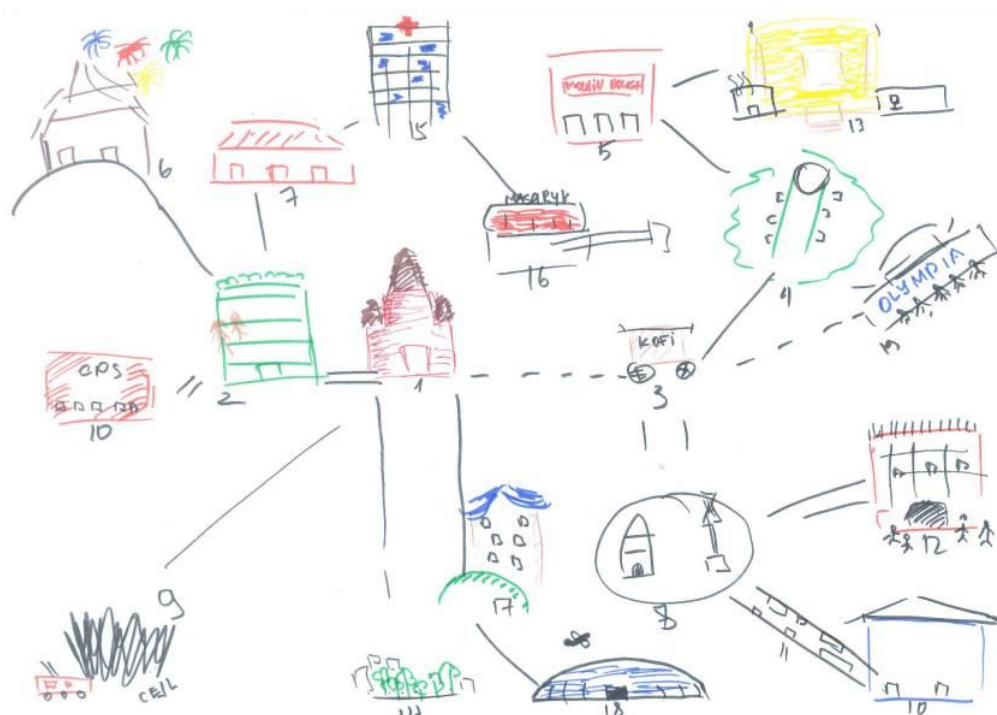
Respondent 6

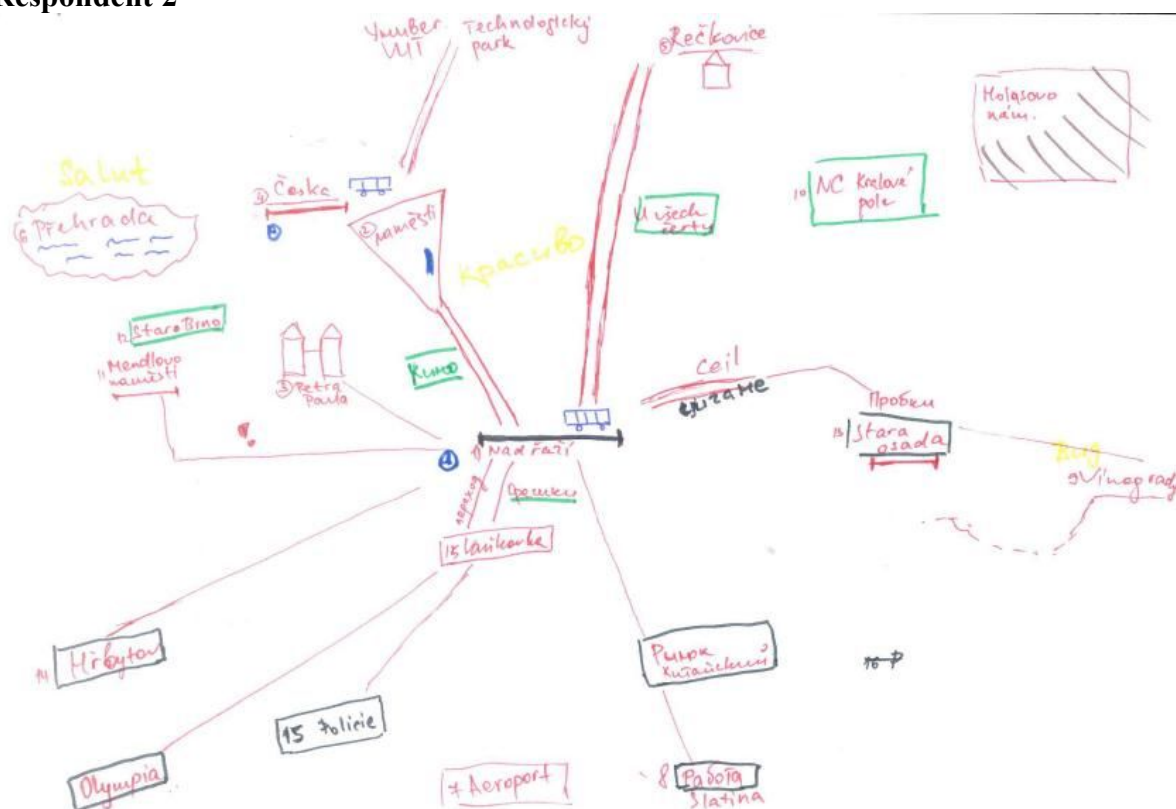
Respondent 5

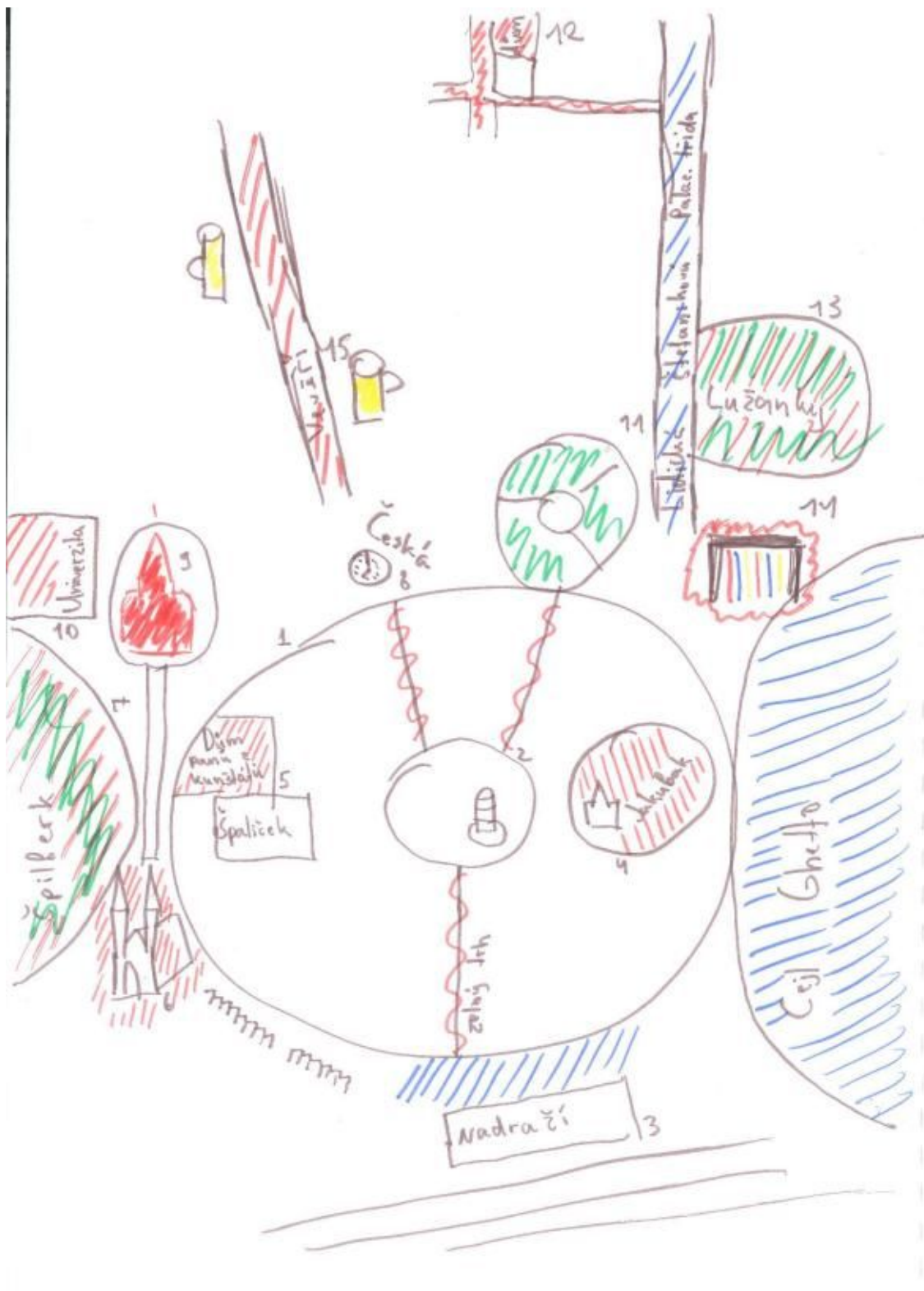
Respondent 9

Respondent 2

Respondent 7

Příloha 4: Ukázka kódování

Code System		
Code System		206
[-] Migrate		0
[-] Migrate	[-] Přijezd do ČR	10
[-] Migrate	[-] Emoce	13
[-] Migrate	[-] Cíle	3
[-] Migrate	[-] Důvody	7
[-] Vnímání		0
[-] Vnímání	[-] Nepříjemné prostředí	19
[-] Vnímání	[-] Příjemné prostředí	31
[-] Vnímání	[-] Asociace	10
[-] Mapy		0
[-] Mapy	[-] Uzly	10
[-] Mapy	[-] Okraje	7
[-] Mapy	[-] Oblasti	9
[-] Mapy	[-] Dominanty	15
[-] Mapy	[-] Základní trasy	12
[-] Aktivita		0
[-] Aktivita	[-] Kultura	6
[-] Aktivita	[-] Příroda/parky	14
[-] Aktivita	[-] Studium	8
[-] Aktivita	[-] Bary/Hospody	6
[-] Aktivita	[-] Práce	3
[-] Základní informace		0
[-] Základní informace	[-] Délka pobytu	10
[-] Základní informace	[-] Místo domova	10
[-] Základní informace	[-] S kým cestoval/a	3
Sets		0

Příloha 5: Český překlad rozhovoru

Respondent 8

Tazatel: tučné písmo

Respondent: původní písmo

- **Začneme tím, jak ses dostal do Brna. Jak jsi sem přijel Byl jsi sám a v jakém roce to bylo?**
 - Do České republiky jsem přijel v roce 2014, hned po ukončení své střední školy. Toto rozhodnutí bylo přijato společně s rodiči a začalo se projednávat docela dávno – dva roky před mým odjezdem. Tyto dva roky jsem se připravoval k tomu, že budu studovat v zahraničí. Důraz byl přenesen ze školních předmětů a zkoušek na přípravu, například jazykovou. Studoval jsem český jazyk půl roku během práce na českém velvyslanectví a nakonec jsem jel na jazykové kurzy do Prahy, kde jsem měl nejen jazyk, ale i předměty, podle kterých jsem se připravoval k přijímacím zkouškám.
- **S čím si asociuješ Brno? Co ti přichází do hlavy jako první?**
 - Já nevím, pro mě, po životě v Praze a mém rodném městě, Brno bylo prostě jiné. Je menší, tady je úplně jiné měřítko a asimilace, tady probíhá víceméně složitě, jak to aspoň bylo pro mě. Nicméně se mi město líbilo od samého začátku a pro mě se asociuje. Kvůli tomu, že je blízko Vídní, asociuje se s jakýmsi středem Evropy. Kvůli tomu, že tady je hodně vysokých škol s jakýmsi vzdělávacím centrem.
- **Můžeš zkusit nakreslit skicový plán Brna. Prostě nakresli všechno, co přichází do hlavy, není důležité, co to bude. Mohou to být nějaké malé detaily. Prostě představ si, že přijíždí tvůj kamarád z Tagilu a ty máš přednášky, tedy nemůžeš se s ním potkat. Proto je nutné, rychle nakreslit nějaký plán, aby on přibližně chápal, jak se tady orientovat a jak se k tobě dostat.**
 - Rozumím.
- **I když si vzpomeneš na nějaký pořád převrácený odpadkový koš na Cejlu, můžeš ho nakreslit také. Tedy subjekty, které utkví v tvoji paměti. Můžeš použít modrou barvu pro označení míst, které vnímáš negativně. To je Cejl?**
 - No jo, on se nachází přibližně tady, nepamatuju si to přesně.
- **Je to jedno.**
 - Například tady. Tady se nachází Komárov. Taková jižní část města, kde žádný život nenajdeš. Tady se nachází takový objekty jako cizinecká policie, nějaké špatné koleje a tak dále. Také tam je dost cikánů. Není jich tak moc jako na Cejlu, ale v porovnání s ostatními částmi města je jich tady hodně.
- **Tedy tyto místa navštěvuješ jenom dle potřeby?**
 - Jo, jo, jo.

- **Bez nutnosti tam nechodíš?**
- Ne, jen když se potřebuju setkat s někým, kdo tam bydlí. Co ještě. Centrum je centrum.
- **Jaké místa nejčastěji navštěvuješ ve městě? Mezi jakými městskými „body“ se během dne pohybuješ?**
- Já často piju, právě proto obvyklé nevycházím za tuto hranici (hranice centra). Tady je největší koncentrace barů.
- **Barů a podniků...**
- Ano, nějakých podniků kde hrají hudbu a pijou. Přibližně tady se nachází i univerzita. Ve skutečnosti Brno je městem, kde většinou nepotřebuješ opouštět tuto hranici (hranice centra) a zároveň se cítíš pohodlně. Moc jiných variant nezůstává, protože, jak jsem říkal dříve, Brno je malé a nelze ho porovnávat ani s Prahou, ani s Tagilem.
- **Existují místa, kde se cítíš dezorientovaný nebo místa, která vyvolávají negativní emoce, anebo je v nich, dle tvého názoru, těžké se vyznat? Možná kvůli vysoké koncentraci migrantů anebo nějaké jiné zóny.**
- Moje odpověď bude klasická – ulice Cejl nevyvolává nějaké příjemné pocity. Existují místa, kde je pořád hodně erasmáků a podobných lidí. Tam se cítíš jako v úplně jiné civilizaci. To je přibližně tady a nahoře (ukazuje na mapu), tam je Šilingrovo náměstí a erasmáci jsou pořád tam, navštěvují kluby, které jakoby slouží výhradně jim. Pro mě to moc příjemné není. Pokud budeme mluvit o tom, co se nachází za touto hranicí (hranice centra), Královo pole například, tyto městské části, jsou nevýrazné, obyčejné, okrajové čtvrti, kde se shromažďuje střední třída, kde lidé přespávají po práci, a pak zas na tuto práci vyrazí.
- **Jasně, nevyužíváš v těchto částech města služby, anebo ještě něco?**
- No, velice zřídka. Například tady, v severní části města jsem někdy chodil hrát tenis jenom proto, že to tady bylo nejlevnější. Tady jsem bydlel (Komárov), protože to bylo nejlevnější ubytování.
- **Jak hodnotíš svůj nový byt? Cítíš se pohodlně v té čtvrti?**
- Být se nachází v blízkosti centra, cesta na univerzitu mi zabírá zhruba 15 min, cesta do práce trvá stejně. Jsem spokojený s infrastrukturou své čtvrti, vyhovuje mi dostupnost centra, o které jsem už říkal. Samotný byt je trochu9.45..... Tedy tam není nic. Já bydlím s českým klukem v malinkém pokoji a pro mě je to docela diskomfortní, něco takového v tom je. Nemůžeš prostě kdykoliv přijít dom a zapadnout do pokoje. Necítíš tam úplnou svobodu. To znamená, že jsi vždycky v nepřímé závislosti nejen se sousedem, ale i se všemi, co v bytě bydlí. Pokoje jsou malé, stropy nízké, stěny tenké.
- **Není to pro tebe úplně soukromý prostor?**
- Ano. Například tam bydlí hodně studentů z Indie, kteří pořád něco vaří, a pak to smrdí na celé chodbě. Tyto momenty se mi nelíbí. Pro takové podmínky je docela vysoká cena, čtyři tisíce korun.
- **Jak často využíváš MHD?**

- Zpravidla, dvakrát až třikrát denně. Nehledě na to, že většina objektů, mezi kterými se pohybuju, jsou v pěší dostupnosti, hromadnou dopravu využívám často, protože je to le.. ..ne, spíše drahý. Protože je to prostě rychlejší.
- **A obvykle koukáš z okna, čteš nebo posloucháš hudbu?**
- Dřív jsem měl přesvědčení, že musím sledovat život, sledovat co se děje kolem mě, poslouchat lidi, něco takového. A to bylo dřív, v době, kdy jsem byl ještě fascinován jazykem a bylo zajímavé poslouchat, jak lidé mluví.
- **Jak dlouho to trvalo?**
- Zhruba půl roku. A pak jsem si uvědomil, že ve skutečnosti jsou stejní jako my. A už mluvím víceméně dobře, plus jsem se ponořil víc do hudby.
- **Prožíval jsi nějaký stres v té době? Měl jsi touhu a motivaci zjistit něco nového o kultuře kvůli tomu, že ses tady potřeboval asimilovat? Jak silný stres jsi prožíval ve spojitosti s tímto aktivním procesem asimilace?**
- Ve skutečnosti jsem žádný silný stres neměl. To byla zvláštní doba, ale přesto jsem necítil nějaké stresy atd. Uvědomoval jsem si, že všechno, co se děje, je normální. Právě proto jsem se nesnažil nějak zveličovat působení okolí na mě a mé působení na okolí.
- **Je ve městě místo, kde se orientuješ podle vůně a zvuku? Nebo místo, kde vždycky všímáš stejné vůně a stejné zvuky? Existuje něco takového? Většina lidí např. vyznačuje přechod mezi nádražím a Vaňkovkou, kde to voní oříšky.**
- Čím začneme?
- **Vůněmi.**
- Já se snažím vůbec nevyužívat tento přechod, o kterém jsi mluvila, protože je to absolutně zvláštní místo. Je to obrovský zavřený prostor a pořád tam jsou bezdomovci, pořád tam je nějaký podivný holubník s podivnými lidmi. Tam se musím vždycky držet za své kapsy atd., což není moc příjemné. A ohledně vůní...
- **Tedy ty se tam cítíš v nebezpečí?**
- Možná se to dá říci i tak. Ale ne ve fyzickém nebezpečí, spíš v nějakém takovém...
- **Diskomfortním stavu?**
- Ano. Hlavní nádraží je takovým místem, které dá se poznat, i když tě tam přesunou se zavřenými očima a ty vůbec nebudeš vědět, kam tě přemístili. Tam vždycky chodí hodně lidí, pořád někdo řve, pořád cítíš vůně fastfoodů. Tak to je. A ohledně těch vůní, moc ti neřeknu.
- **A uvnitř města pouliční hudebníci přitahují tvou pozornost anebo jenom procházíš kolem a neakcentuješ tomu žádnou pozornost?**
- Tady jsem si všiml, že se pouliční hudba kvalitativně odlišuje od naší domácí. Tedy zdejší hudebníci jsou opravdově talentovaní lidé. Já bych tak řekl. Přestože že jich tady moc není, oni přinášejí něco pozitivního do života. Tohle přidává nějaký šarm. Často na centrálním náměstí stojí týpek a jeho písně jakoby přenáší

tebe, do jiné doby. Věnuju já jim nějakou pozornost? Určitě věnuju, ale nikdy se nestalo to, že bych se zastavil poslechnout píseň anebo jim dal peníze. Vždycky jen prostě procházím kolem, ale cítím, že oni... Cítím jejich přítomnost, ale nějak zvláštní pozornost tomu nevěnuju.

- **A když se potřebuješ s někým sejít někde ve městě, jaké místo pro to volíš? Volíš stejná místa setkání pro své kámoše a lidi, které moc neznáš? Tedy když vidíš člověka poprvé a musíš si s ním domluvit schůzku někde ve městě, zvolíš stejné místo, jako kdyby ses měl potkat se svým blízkým kamarádem?**
- V Brně už se stalo tradicí, že místo schůzky změnit nelze. Tady jsou dvoje hodiny, vedle kterých se můžeš s někým potkat. Buď to jsou ty hodiny, které jsou na náměstí Svobody, jak se správně nazývají? Můžeš to tam zjistit podle slunce...
- **Orloj?**
- Ano, brněnský orloj. Anebo hodiny, které se nachází na konci ulici Česká. Ve skutečnosti, pokud je člověk známý anebo ne, vždycky domluvíš schůzku tam. Skoro vždycky to tak je. Ale často když se plánuje nějaký alko-maraton je možné určit schůzku v prvním podniku.
- **A jak hodnotíš zelené zóny v Brně? Je jich hodně nebo málo? Chtěl bys, aby jich bylo víc?**
- Ve skutečnosti jsem s nimi spokojený. Jsem spokojený se stavem životního prostředí. Parky vnášejí velký podíl k tomuto stavu. Podle mě je jich tady dost, možná by se dalo říci hodně. Tady jsou všechny v dobrém stavu a není možné to porovnávat například s Tagilem – je to úplně jiná úroveň. Víte jak se říká – odpadkových košů musí být jako odpadů. Tady je to přesně tak. Tedy je tady čisto. Tady se starají o trávníky, o rostliny, všechno je kultivované, proto všechno vypadá lidské. A tohle mi připomíná, že jsem v Evropě. Taktéž v těchto zelených zónách vždycky pořádají nějaký entertainment, nějaké koncerty, zajímavé eventy.
- **Jak často se účastníš akcí, které probíhají ve městě?**
- Účastním se jich, protože jsem student. Pro mě to všechno závisí nejen na vlastním přání, ale i na dostatku volného času, peněz. Je zde více faktorů, ale když existuje možnost...
- **Jak to vypadá tady ve srovnání s tvým vlastním městem? Tady je více akcí?**
- Jo, jo, jo. Co ještě říci – ano. Ve skutečnosti když se v mém zapadákově děje něco zajímavého, obvykle tuto skutečnost oznamují půl roku dopředu, než odstartuje samotný event. U nás se neděje nic grandiózního, nejezdí tam nějaké celosvětově známé skupiny. Nemůžu říci, že celosvětově známé skupiny přijíždí do Brna, ale tady je Praha, kam se můžeš dostat za pár hodin. Právě v tom spočívá výhoda Brna – tady máš infrastrukturu a díky tomu se můžeš rychle dostat do Prahy. Eventů je tady hodně. Zdejší lidé to vnímají tak, že i když bydlíme v malém městě, musíme pořád něco pořádat pro sebe, aby pořád něco

bylo, aby se tady nenudili, protože podle mě v Brně je docela nuda i pro Čechy. Eventů tady opravdu pořádají dost a jsou různorodé, máš z čeho vybírat.

- **A z hlediska tempa a rytmu města, cítíš se tady komfortně? Nebo chtěl bys to zrychlit? Anebo naopak zpomalit?**
- Ve skutečnosti jsem dříve nepřemýšlel, že chtěl bych to zrychlit a tak dále. Ale pak jsem si uvědomil, že ve skutečnosti je všechno normální. Ať všechno zůstane tak, a pak uvidíme. Uvědomil jsem si, že jsem s tím spokojený – stíhám studovat, stíhám pracovat a potkávat se s kamarády. Tady máš čas na sebezdokonalení, na čtení, na... Já například píšu básně. Tedy máš na to čas a nic tě nehoní, pokud nemáš deadliney zítra nebo pozítří. Tedy je to tady víceméně vyvážené a normální.
- **A z hlediska komunikace, staráš se, abys komunikoval s více rusky mluvícími lidmi, nebo hledáš rovnováhu mezi komunikací s Čechy a krajany?**
- Tady to funguje tak, že já se nikdy nestarám o to, abych našel lidi podle jazyku, kterým mluví. Soudím o lidech podle toho, jací jsou. Pokud se mi líbí, tak s nimi komunikuju. Na jazyku nezáleží.
- **Necítíš se nekomfortně?**
- Necítím, ale v určité formě to jistě existuje. Postupem času se to minimalizuje. Začínáš lépe mluvit, můžeš podpořit rozhovor, začínáš si uvědomovat nějaké realie českých rozhovorů a českého života, a proto se komunikace s lidmi stává mnohem jednodušší. Nicméně procentuální poměr rusky mluvících a Čechů v mém okolí, je asi 75/25, možná 80/20. Tady velkou roli hraje také to, že většina mých známých Čechů, se kterými aktivně komunikuju, není z Brna. Brno je studentským městem, kam se sjíždí lidé z celého Česka a tak dále. Právě proto moji čestí kámoši často bydlí mimo Brno, a to má velký vliv.
- **Myslím si, že tím můžeme ukončit. Děkuju moc.**